

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ – HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: **geografie**
Studijní program: **Učitelství pro 2. stupeň základní školy**
Kombinace: **tělesná výchova - geografie**

**RETROSPEKTIVA ZANIKLÝCH A ČÁSTEČNĚ ZANIKLÝCH OBCÍ V BÝVALÉM
VOJENSKÉM VÝCVIKOVÉM PROSTORU RALSKO ZA POSLEDNÍCH 90. LET**

**A RETROSPECTION OF DISAPPEARED AND PARTLY DISAPPEARED
VILLAGES IN THE FORMER MILITARY TRAINING AREA RALSKO IN THE LAST
90 YERS**

Diplomová práce: **09–FP– KGE– 07**

Autor:
Josef KYKAL

Podpis:

.....

Adresa:
Pražská 454
Mimoň
471 24

Vedoucí práce: **RNDr. Jaroslav Vávra Ph.D.**

Konzultant:

Počet

stran	slov	obrázků	map	tabulek	pramenů	příloh
59	14 438	23	3	3	22	74

V Liberci dne: 18. 5. 2009

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

V Liberci dne: 18. 05. 2009

Josef Kykal

Chtěl bych poděkovat RNDr. Jaroslavu Vávrovi PhD. za umožnění zadání tohoto tématu diplomové práce a také za cenné rady v průběhu její tvorby. Dík patří rodině, přítelkyni a přátelům za podporu. Také bych chtěl poděkovat Jaroslavu Slukovi za doprovázení na výpravách do bývalého VVP Ralsko.

....Zapomenutá země, zapomenuté osudy....

Josef Kykal 2009

RETROSPEKTIVA ZANIKLÝCH A ČÁSTEČNĚ ZANIKLÝCH OBCÍ V BÝVALÉM VOJENSKÉM VÝCVIKOVÉM PROSTORU RALSKO ZA POSLEDNÍCH 90. LET

KYKAL Josef

DP - 2009

Vedoucí DP: RNDr. Jaroslav Vávra PhD.

Resumé

Hlavním cílem diplomové práce je předložení širších informací o sídlech, které zanikly v důsledku zřízení vojenského výcvikového prostoru Ralsko. První část práce obsahuje charakteristiku zkoumané oblasti jako celku. Přibližuje život obyvatel, kteří zde žili před vznikem vojenského prostoru. Druhá část porovnává dnešní podobu sídel se stavem, kdy plnohodnotně existovaly. Na základě podrobného terénního šetření popisuje jejich zbylé pozůstatky. Práce je doplněna mapovými výstupy a tabulkami. Její součástí je retrospektivní dokumentace, která zdůrazňuje změny v zaniklých sídlech.

A RETROSPECTION OF DISAPPEARED AND PARTLY DISAPPEARED VILLAGES IN THE FORMER MILITARY TRAINING AREA RALSKO IN THE LAST 90 YERS

Summary

The main aim of my thesis is to present detailed information about the settlements, which dissappeared as a result of the establishment of the Ralsko Military Training Area. The first part of the thesis includes the characterization of the investigated area as a whole. It approximates the life of residents, who lived here before the Military Area was established. The second part of the thesis compares contemporary appearance of the settlements with the appearance which they had before. It describes the remains of the settlements on the basis of the detailed fieldwork. The thesis has the appendix with maps and charts. Part of the thesis is a retrospective documentation, which puts stress on changes in the dissapeared settlements.

RETROSPEKTIVE DER VERSCHWUNDENEN UND TEILWEISE VERSCHWUNDENEN GEMEINDEN, DIE IN DEN LETZTEN NEUNZIGEN JAHREN IM MILITÄRISCHEN ÜBUNGSRAUM RALSKO ZUGRUNDE GEGANGEN SIND

Zusammenfassung

Das Hauptziel der Diplomarbeit ist eine Vorlegung weiterer Informationen über Standorten, die in Folge der Errichtung von militärischem Übungsraum Ralsko zugrunde gegangen sind. Der erste Teil der Arbeit beinhaltet eine Charakteristik des Untersuchungsgebiets als Ganzes. Man beschreibt das Leben der Einwohner, die hier vor der Entstehung des Militärraums lebten. Der zweite Teil vergleicht dann die gegenwärtige Form der Standorte und ihre historische Form, wenn sie noch vollwertig funktionierten. Auf Grund des detaillierten Versuchstransports beschreibt man die Überreste dieser Standorte. Die Arbeit beinhaltet auch verschiedene Landkartenausgaben und Tabellen. Ihr Bestandteil ist eine retrospektive Dokumentation, die die Veränderungen in erloschenen Standorten betont.

Obsah

1. Úvod.....	8
1. 1. Volba tématu	8
1. 2. Cíle práce	8
1. 3. Metody zpracování	9
2. Charakteristika zkoumané oblasti	11
2. 1. Poloha	11
2. 2. Přírodní poměry.....	11
2. 3. Historie	14
2. 4. Obyvatelstvo.....	16
2. 5. Zaměstnání obyvatel	17
2. 6. Služby.....	18
2. 7. Kulturní život a dialekt	19
2. 8. Školství	20
3. Charakteristika jednotlivých obcí.....	21
3. 1. Boreček – Haidedörfel.....	22
3. 2. Černá Novina - Schwarzwald	23
3. 3. Dolní Novina - Niederwald.....	24
3. 4. Holičky – Hultschken	25
3. 5. Horní Krupá - Ober Krupai	26
3. 6. Hradčany – Kummer	28
3. 7. Hvězdov – Höflitz	30
3. 8. Chlum - Chlum	32
3. 9. Jablonec – Gablonz.....	33
3. 10. Jezová – Jezowai	35
3. 11. Kostřice - Kosterzitz	36
3. 12. Kracmanov - Kratzdorf	37
3. 13. Křída – Kridai.....	38
3. 14. Kuřívody - Hühnerwasser	39
3. 15. Náhlov – Nahlau	41
3. 16. Okna - Woken	42
3. 17. Olšina – Wolschen	44
3. 18. Palohlavy – Halbehaupt	45
3. 19. Ploužnice – Plauschnitz	46
3. 20. Proseč – Proschwitz.....	47
3. 21. Prosíčka – Prositschka.....	48
3. 22. Svěbořice – Schwabitz	49
3. 23. Zábrdské mlýny	51
3. 24. Židlov – Schiedel	53

4. Závěr	54
5. Zdroje dat	56
6. Přílohy	59

Seznam map, tabulek a obrázků

Mapa 1: Poloha bývalého VVP Ralsko	12
Mapa 2: Letecký snímek bývalého VVP Ralsko.....	14
Mapa 3: Zaniklé a částečně zaniklé obce v Bývalém VVP Ralsko	22
Tab. 1: Vývoj počtu obyvatelstva a domů obce Ralsko v letech 1869 – 2001	17
Tab. 2: Přehled obcí na území VVP Ralsko v letech 1938 – 2001	17
Tab. 3: Místa a vzdálenosti vybraných služeb	18
Obr. 1: Strážov, místo sídla.....	39
Obr. 2: Strážov, hlavní cesta	39
Obr. 3: Chlum, nádrž na vodu	33
Obr. 4: Chlum, sklep.....	33
Obr. 5: Jablonec, střed obce r. 1935	35
Obr. 6: Jablonec, střed obce r. 2009	35
Obr. 7: Cesta obcí	37
Obr. 8: Trosky usedlosti	37
Obr. 9: Křída r. 1939.....	39
Obr. 10: Místo bývalé Křídy r. 2008	39
Obr. 11: Okna, německý nápis v lomu	44
Obr. 12: Okna, sovětský nápis v lomu	44
Obr. 13: Okna, myslivna r. 1928.....	44
Obr. 14: Okna, místo myslivny r. 2008.....	44
Obr. 15: Ploužnice, hostinec r. 1931	47
Obr. 16: Ploužnice, budova hostince r. 2008	47
Obr. 17: Prosíčka, schody	49
Obr. 18: Prosíčka, koryto.....	49
Obr. 19: Zábrdka, mostek r. 1940	53
Obr. 20: Zábrdka, mostek r. 2009	53
Obr. 21: Židlov, místo obce	54
Obr. 22: Židlov, studna	54

Seznam zkratk

RPG –	Ruční protitankový granát
VLS –	Vojenské lesy a statky
VVP –	Vojenský výcvikový prostor

1. Úvod

1. 1. Volba tématu

O oblast bývalého vojenského výcvikového prostoru Ralsko (dále jen VVP Ralsko) jsem se zajímal již od dětství, jelikož jsem vyrůstal v jeho bezprostřední blízkosti. Pamatuji si na dobu, kdy se tato uzavřená oblast stala po dlouhém čase znovu přístupná lidem. Otevřelo se území plné přírodních krás v kontrastu s neutěšeným vojenským prostředím. Území samo vybízelo k návštěvám a poznávání všech jeho koutů. Při hlubším seznámení s krajinou mi došlo, že minulost tohoto prostoru nezačala prvním výstřelem z tanku, ale již mnohem dříve. K tomu jsem však musel dojít složitou cestou. Protože my, obyvatelé této části našeho státu, zde žijeme na nejvýše tři generace. Nemáme takový vztah k tomuto kraji a k předávání jeho minulosti, tak jako měli jeho původní obyvatelé, kteří nám zde uvolnili místo a museli odejít.

Pochopil jsem, že zde po generace žili lidé, kteří tu vybudovali sídla, přetvářeli krajinu a vážili si jí. Následně jsem si uvědomil, co se tu v minulosti odehrálo - násilné přerušování koloritu lidí a krajiny, který se zde po staletí utvářel. Byla zničena naprostá většina toho, co připomínalo zdejší život. Tyto skutečnosti mě přiměly k zadání a tvorbě této práce, zaznamenání pozůstatků dřívějšího osídlení a charakteru oblasti. Tímto bych rád přispěl k tomu, aby se nezapomnělo na to, že zde byl život.

1. 2. Cíle práce

1. Popsat polohu bývalého VVP Ralsko v rámci státu, kraje a okresu.
2. Uvést přírodní poměry: geomorfologie, vodstvo, charakter krajiny, biogeografické členění, poškození krajiny, přírodní hodnoty.
3. Přiblížit historii oblasti a její vývoj od vzniku Československé republiky přes zřízení VVP k dnešnímu stavu.
4. Charakterizovat vývoj obyvatelstva v oblasti. Přiblížit kulturní a společenský život obyvatel, jejich zaměstnání, občanskou vybavenost a školství.

5. Porovnat dnešní podobu jednotlivých zaniklých a částečně zaniklých sídel s jejich původním stavem, kdy plnohodnotně existovala. Zaměřit se na významné části a budovy sídel.
6. Popsat zbylé pozůstatky sídel, jako jsou stavby, komunikace a porosty.
7. Vytvořit retrospektivní dokumentaci, která bude tvořena z původních fotografií, které zachycují jednotlivá sídla a jejich části. V porovnání s fotografiemi, které zachycují stejné místo s časovým odstupem.
8. Fotodokumentací doložit dnešní stav zaniklých sídel a vytvořit mapové výstupy vztahující se k obsahu práce.

1. 3. Metody zpracování

1. Získávání informací

Informace jsem získával především z publikací, které se zabývají bývalým VVP Ralsko, nebo historií sídel, které se vyskytovaly v oblasti vojenského prostoru. V menší míře jsem také pracoval s internetovými zdroji.

2. Získávání dobových fotografií a pohlednic

Většinu snímků jsem získal z internetového serveru, který se zabývá problematikou zaniklých sídel v České republice (www.zanikleobce.cz). Dále jsem oslovil soukromé sběratele.

3. Práce s mapami

Využíval jsem turistickou mapu, kterou jsem porovnával s vytisknutými mapovými listy Třetího vojenského mapování, které je dostupné v digitalizované podobě na internetu. Jsou v něm znázorněna všechna zaniklá sídla. Takto jsem postupoval, když jsem potřeboval identifikovat polohu zaniklého sídla. Pro zjištění rozsahu obce a rozmístění staveb jsem využíval Císařské povinné otisky stabilního katastru Čech, jež je také digitalizované a přístupné na internetu. Pro lepší orientaci v zaniklých sídlech jsem využíval ručně kreslených plánků sídel, které jsem získal z publikací, nebo od rodáků.

4. Terénní šetření

Podrobné terénní šetření představovalo těžiště práce. Sídla, o kterých se zmiňuji jsem navštívil, některé i opakovaně a zkoumal jejich pozůstatky. Při šetření jsem vycházel z publikací, používal jsem mapy a dobové pohlednice sídel.

5. Tvorba retrospektivní dokumentace

Retrospektivní dokumentaci jsem tvořil při jednotlivých terénních šetření. Pomocí dobové fotografie jsem se snažil identifikovat místo zachycené na snímku. Záchytné body pro stanovení místa byly pozůstatky staveb, tvar terénu, stromy, vzdálenější okolí a obzor. V některých případech jsem využil popisu místa od pamětníků. Po identifikaci místa jsem musel vyhledat pozici v terénu, z které byl snímek pořízen. Digitálním fotoaparátem jsem pořídil fotografii, kterou jsem porovnal s dobovým snímkem.

6. Konzultace s rodáky a pamětníky

Řízenými rozhovory jsem získával informace o zaniklých sídlech a o tom co s nimi souviselo. Informacemi přispěli rodáci ze zaniklých sídel, lidé co si je dobře pamatují, nebo kteří se zabývají stejnou problematikou jako autor. K zachycení rozhovorů jsem používal diktafon.

7. Porovnávání zaniklých sídel s dnešním stavem

Porovnávání jsem prováděl na základě získaných informací a využitých metod, které jsem uvedl výše. Při terénním šetření jsem identifikoval porovnávaná místa. Popsal jsem jejich stav v jakém se nacházejí nyní v porovnání s jejich původním stavem a funkcí. O porovnávaných místech jsem se snažil získat co nejvíce informací za pomoci katastrálních map, fotografií, publikací, nebo od pamětníků.

8. Tvorba mapových výstupů

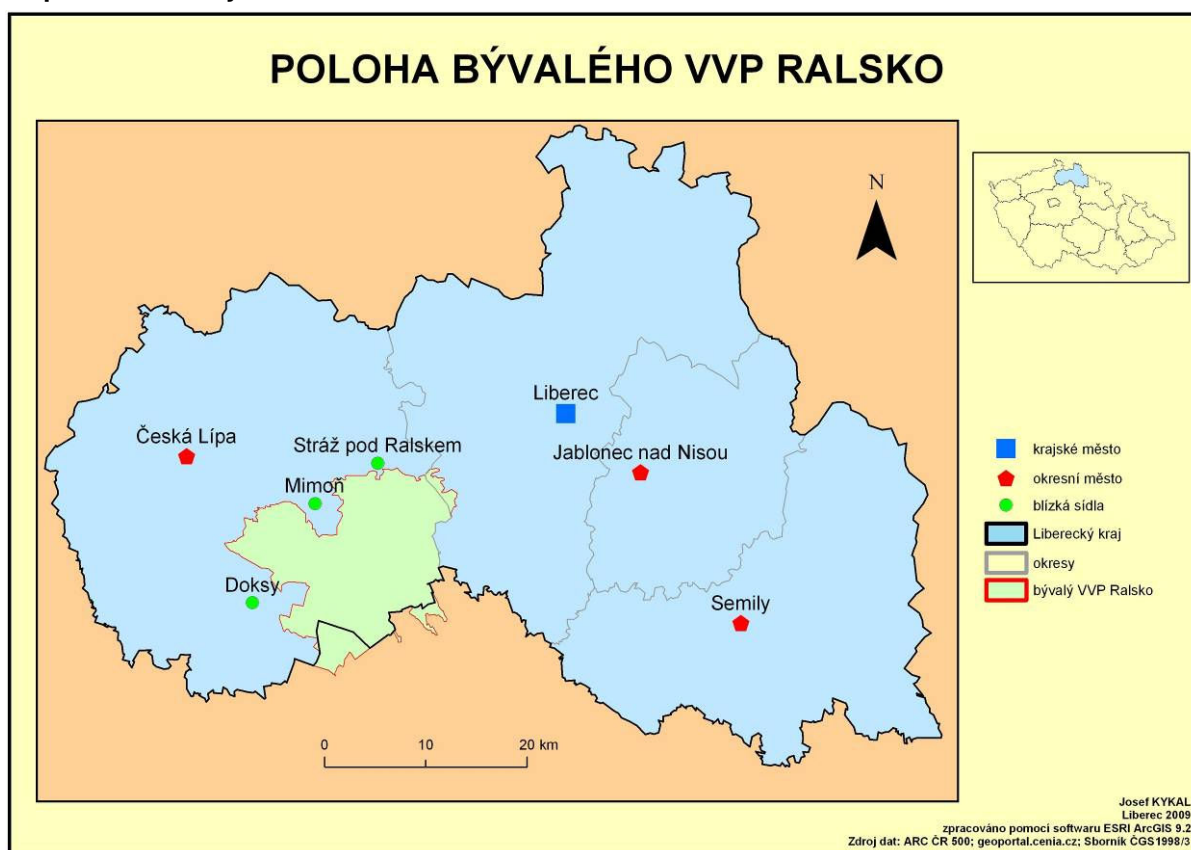
Při tvorbě map jsem využil software ESRI ArcMap 9.2, server www.geoportal.cenia.cz, podkladové mapy Libereckého kraje a České republiky.

2. Charakteristika zkoumané oblasti

2. 1. Poloha

Zkoumaná oblast se nachází v bývalém vojenském prostoru Ralsko a zaujímá rozlohu 250 km². Na území se rozkládá Ralská pahorkatina a protéká jím řeka Ploučnice. Leží v Libereckém kraji v okrese Česká Lípa. Jeho okrajové části zasahují i do okresů Mladá Boleslav a Liberec. Sídla regionálního významu jsou Liberec, Česká Lípa a Mnichovo Hradiště. Od hlavního města Prahy je vzdálené 80 kilometrů. Nejbližšími městy, která území obklopují, jsou Mimoň, Doksy, Bělá pod Bezdězem a Stráž pod Ralskem. Oblastí neprocházejí železniční tratě ani významné silniční tahy.

Mapa 1: Poloha bývalého VVP Ralsko

2. 2. Přírodní poměry

Oblast o kterou se zajímáme, zařazuje M. Honců (1998) do celku Ralská pahorkatina, která se nachází v České křídové tabuli. Z geomorfologického hlediska není příliš rozmanitá. Většinu povrchu pokrývá druhohorní pískovcová pahorkatina, kterou převyšují třetihorní čedičové a znělcové vrcholy. Nejvyšší vrchol je Ralsko 696 m n. m. podle, kterého je pojmenovaná celá oblast. Následuje Bezděz 603 m n. m. a v centrální části Velký jelení 514 m n. m. Vulkanické horniny jsou zastoupeny převážně vypreparovanými sopouchy. Pískovcové horniny charakterizují suky z turonských pískovců. Na základě tohoto geomorfologického vývoje se nabízí poměrně velký výškový rozdíl mezi nejnižše položeným místem (Ploučnice - 260 m n. m. nedaleko Veselí, kde řeka opouští bývalý VVP) a nejvyšším, kterým je vrchol Ralska. Tento výškový rozdíl tedy činí 436 metrů, přičemž větší část území se nachází ve výšce mezi 300 – 350 m. n. m.

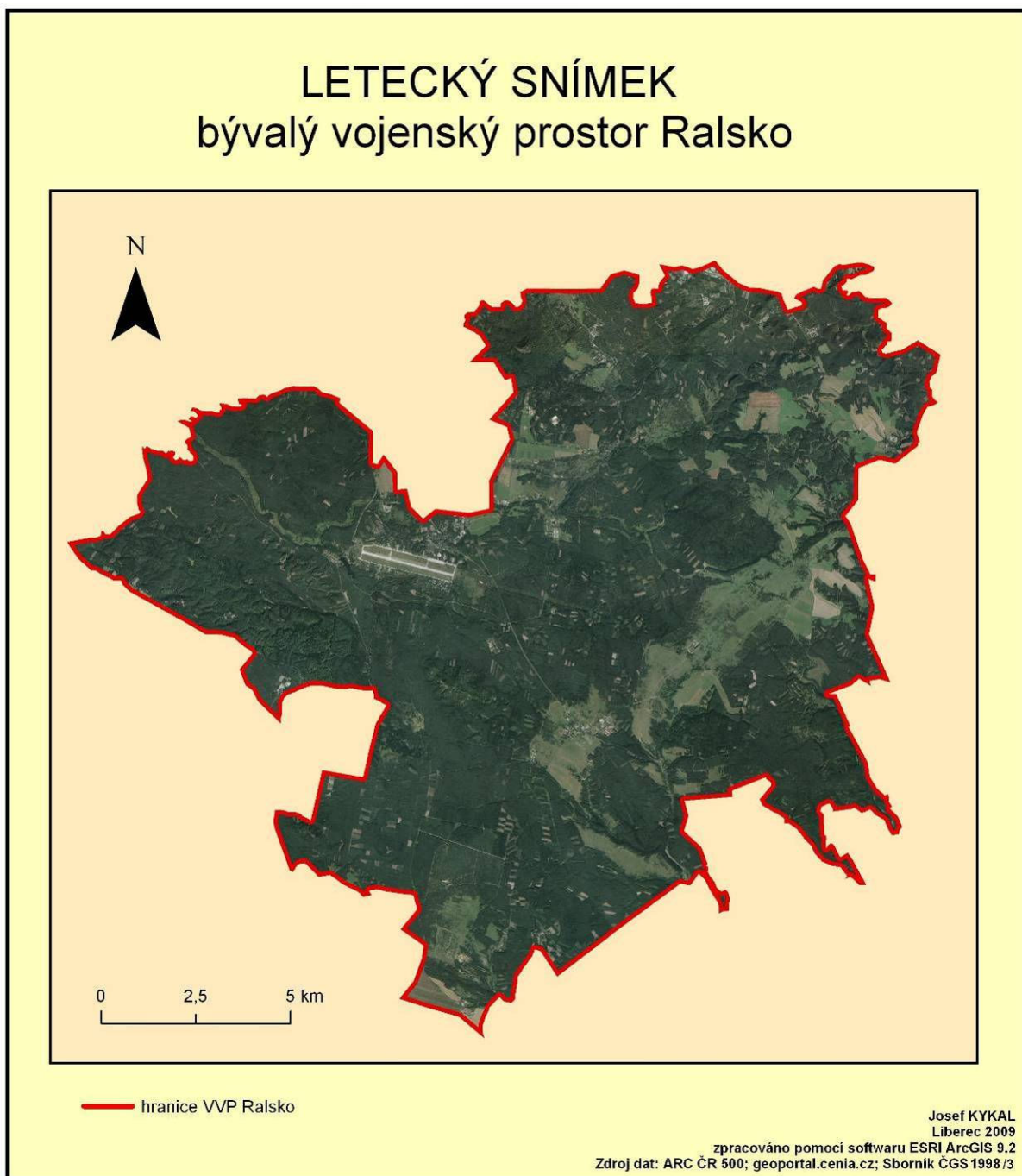
Co je pro zdejší krajinu typické, je její vysoká lesnatost, jež dosahuje k 70% území (viz mapa 2). V níže položených místech byly uměle vysázeny monokultury borovice a smrku. Ty tvoří drtivou většinu plochy lesů v Ralsku. Ve výše položených partiích se zachovaly původní smíšené lesy. V těchto smíšených porostech, jež se vyskytují zejména na nad 400 m n. m. převažuje buk. Podstatný prvek krajiny představují rybníky, jež byly vybudovány na podmáčených plochách. Největší rybníky Břežňanský a Hamerský jsou situovány těsně za hranicí bývalého VVP. Nejvýznamnější rybníční soustavy oblasti jsou: hradčanská, hvězdovsko – novodvorská, dokeská a strážsko - hamerská. Západní část Ralska spadá do povodí Ploučnice (65% rozlohy). Řeka Ploučnice je také hlavním odvodňovacím tokem oblasti. Je napájena přítoky, na kterých byly vybudovány výše zmíněné rybníční soustavy a to: Ploužnickým, Hradčanským a Hamerským potokem. Východ území odvodňuje Bělá, Mukařovský potok a Zábrdka (35 % rozlohy), jež jsou přítoky Jizery a patří do jejího povodí (Honců, 1998).

Území je výjimečné z hlediska jeho přírodních hodnot. Dle Pecháčkové (1998) bylo k vojenským aktivitám využíváno asi 60 km². Poštolka (1998) uvádí, že přímému působení člověka bylo ušetřeno až 90% rozlohy, po dobu mnoha desítek let. Díky tomuto stavu můžeme Ralsko považovat za jednu z nejvzácnějších částí Střední Evropy. Honců (1998) konstatuje, že některé části Ralska jsou v Čechách jedny

z přírodovědně nejceněnějších. Také díky tomu, že se zde vyskytuje velké množství chráněných rostlin a živočichů.

Mapa 2: Letecký snímek bývalého VVP Ralsko

2. 3. Historie

Jak dokládá I. Pecháčková (1998), oblast bývalého VVP Ralsko zaujímala značnou část Českolipska, která nebyla příliš rozvinutá. Malá ekonomická vyspělost pramenila z nedostačující dopravní obslužnosti, nedostatku kvalitní zemědělské půdy a vysokému podílu lesů na rozloze. Přírodní podmínky tedy ovlivňovaly celou zdejší ekonomiku. Většina obyvatel nacházela pracovní příležitosti v lese a v zemědělství, kde kvůli nekvalitní půdě převládala pastva skotu.

V 19. století zažívá Mimoň rozmach průmyslu. Díky lepším pracovním příležitostem sem odchází podstatná část obyvatel (viz kapitola obyvatelstvo). Na východě regionu probíhala hranice mezi česky a německy mluvícím obyvatelstvem. Žila zde drtivá většina německého obyvatelstva, která byla po roce 1945 odsunuta do Německa (Pecháčková, 1998). Po odsunu je nahradilo obyvatelstvo české a až do roku 1946 žilo území běžným občanským životem (Blažková, 1997). V Ralsku tou dobou stály přes dvě desítky samot a vesnic. Centrem oblasti bylo městečko Kuřívody.

Kvůli zkušenostem z 2. světové války, měl prostor splňovat podmínky pro kooperaci několika druhů vojsk, která potřebovala cvičit v těžkých terénních podmínkách. Pro vojenské účely bylo nutné zajistit velké plochy pro cvičiště a dopad munice. Území budoucího VVP těmto požadavkům zcela odpovídalo. Proto byla pro zbudování nového vojenského prostoru vybrána oblast Ralska. V letech 1946 – 52 byly obce v území postupně vysídleny a celá oblast byla předána armádě. VVP Ralsko vznikl 1. 7. 1950, vysídlení obyvatelstva na jeho území bylo dokončeno k 31.10. 1952 (Blažková, 1997).

Na základě zřízení VVP Ralsko zanikla drtivá většina zdejších sídel. Také došlo ke změně charakteru původní zemědělské krajiny a obcí, jež nezanikly. Prostor využívala Československá lidová armáda a po roce 1968 zde působila sovětská armáda. Sověti zde vybudovali velká sídliště pro ubytování vojáků a jejich rodin. Dále garáže pro početný vozový park a několik skladů na munici. V roce 1991 odešla sovětská armáda z Ralska. Do té doby se zde nacházelo asi 20 000 jejích příslušníků. Za čtyřicet let vojenské činnosti došlo ke zničení mnoha historických budov a celého původního bytového fondu (Pecháčková, 1998).

Vojenský prostor byl zrušen k 1.1. 1992 a byl uvolněn pro civilisty. Na větší části jeho území vznikla obec Ralsko (170 km²). Jako sídlo obce, do kterého se mezi prvními přistěhovali Volynští Češi, bylo určeno město Kuřívody. Tito noví obyvatelé se na základě českého občanství svých předků mohli vrátit do Čech z území postiženého havárií v Černobylu. Po zrušení VVP byly zahájeny pyrotechnické a hydrologické průzkumy a následně sanační práce. V roce 1994 byla založena státní organizace PRIVUM, která měla privatizovat stání majetek v Ralsku. Jedná se o objekty po armádě včetně ubytovacích a skladovacích prostor (Poštolka, 1998).

Tyto objekty byly po odchodu vojsk zdevastovány českým obyvatelstvem. Velká část vojenských sídlišť se zrekonstruovala pro nové obyvatele obce Ralsko. Vhodné nebytové prostory byly využity k podnikání, ostatní objekty zůstávají zdevastovány. Na velké části bývalého VVP Ralsko vznikla v roce 2001 obora Židlov. Je spravována VLS a slouží pro chov vysoké zvěře. V roce 2007 převzal Liberecký kraj Hradčanské letiště, kde bude chtít realizovat své projekty. Ostatní rozsáhlá území na své budoucí využití zatím čekají.

2. 4. Obyvatelstvo

Podle I. Pecháčkové (1998) dochází v 19. století ve zkoumaném území k úbytku již tak řídkého obyvatelstva. Hlavní důvod byl průmyslový rozmach okolních měst především Mimoně, největšího průmyslového centra v okolí. Lidé dávali přednost jednodušší a lépe placené práci v továrnách, než těžké práci v lese a zemědělství. Atraktivitu kraje snižovala špatná infrastruktura a jeho celkově nižší rozvinutost.

Na území bývalého VVP žilo před rokem 1938 okolo 7000 převážně německy mluvících obyvatel. Vyskytovalo se zde přes dvacet obcí a samot. Významnými sídly byly Svěbořice, Hvězdov, Ploužnice, Jablonec a Jezová. Největší obcí oblasti byly Kuřívody (viz Tab. 2). Druhá světová válka byla největší událostí, jež změnila vývoj obyvatelstva v Ralsku. Před jejím vypuknutím opustilo území české obyvatelstvo a Němci, kteří nesouhlasili s Hitlerovou politikou. Po skončení války muselo veškeré německé obyvatelstvo, na základě poválečných reparací, opustit území Ralska. Lidé, kterých se odsun týkal, přišli o všechnen majetek, který propadl Československému státu (Pecháčková, 1998). Dle J. Blažkové (1997) následovalo dosídlování českým obyvatelstvem, zejména z okolních českých okresů.

J. Blažková (1997) poukazuje také na to, že poválečné osídlování území novým obyvatelstvem nebylo tak výrazné jak se očekávalo. Pro možné nové obyvatele byla oblast málo atraktivní. Mezi lidmi také panovaly obavy ze vzniku VVP Ralsko, o kterém se v té době uvažovalo. Proto stav poválečného obyvatelstva zdaleka nedosahoval míry osídlení před odsunem původního obyvatelstva (viz Tab. 1). I. Pecháčková (1998) se zmiňuje, že zřízení VVP definitivně znamenalo, že nebude nikdy reálná stabilizace obyvatelstva a obnova obcí. Obyvatelstvo, které se zde po dosídlení nacházelo, bylo vystěhováno do jiných pohraničních oblastí. Mezi lety 1950 – 1991 (viz Tab. 1) činil úbytek obyvatel asi 85 %.

Od otevření prostoru civilnímu obyvatelstvu se zvyšuje zájem o bydlení v Ralsku. To znamená nárůst obyvatel především v lokalitách jako Hradčany, Boreček, Ploužnice, Hvězdov, Náhlav, Kuřívody. Díky rekonstrukci panelových domů po vojácích, mají nejvíce obyvatel Ploužnice a Kuřívody, dále následují Hradčany (viz Tab. 2). Do budoucna je vývoj obyvatelstva příznivý, zejména díky mladým lidem a rodinám s dětmi, kteří se do Ralska stěhují. Přínosem pro následující rozvoj oblasti

je velký podíl produktivních obyvatel. Ten musí být podporován úsilím o přilákání investorů a celkové zlepšování občanské vybavenosti (Pecháčková, 1998).

Tab. 1: Vývoj počtu obyvatelstva a domů obce Ralsko v letech 1869 – 2001

Rok	1869	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Počet obyv.	8 275	7 773	6 747	6 427	6 221	3 494	831	768	571	524	1 386
Počet domů	1 385	1 462	1 433	1 418	1 473	279	186	157	118	144	234

Zdroj: Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970, Historický lexikon ČR 1869 – 200

Tab. 2: Přehled obcí na území VVP Ralsko v letech 1938 – 2001

Sídlo	Katastrální obec	Farnost	Počet domů r. 1938	Počet obyvatel r. 1938	Počet obyvatel r. 1992	Počet obyvatel r. 2001
Boreček	Brenná	Mimoň	23	83	70	56
Černá Novina	Černá Novina	Svébořice	24	97	0	0
Dolní Novina	Černá Novina	Svébořice	33	149	0	0
Holičky	Holičky	Svébořice	42	165	0	0
Hradčany	Hradčany	Mimoň	97	370	130	156
Hvězdov	Hvězdov	Svébořice	90	562	0	42
Chlum	Jablonec	Jablonec	16	52	0	0
Jablonec	Jablonec	Jablonec	85	314	0	0
Jezová	Jezová	Dolní Krupá	71	309	0	0
Kostřice	Proseč	Jablonec	13	49	0	0
Kracmanov	Okna	Jablonec	27	89	0	0
Krupá Horní	Krupá Horní	Kuřívody	64	305	0	0
Křída	Křída	Jablonec	32	127	0	0
Kuřívody	Kuřívody	Kuřívody	226	924	183	417
Náhlov	Náhlov	Hlavnice	35	121	80	98
Okna	Okna	Jablonec	59	249	0	0
Olšina	Olšina	Jablonec	44	213	0	0
Plouznice	Plouznice	Mimoň	86	425	120	654
Proseč	Proseč	Jablonec	36	153	0	0
Palohlavy	Palohlavy	Svébořice	61	263	0	0
Prosíčka	Jablonec	Jablonec	14	54	0	0
Strážov	Strážov	Kuřívody	13	38	0	0
Svébořice	Svébořice	Svébořice	142	615	0	0
Židlov	Židlov	Kuřívody	81	375	0	0

Zdroj: Zaniklé obce na východ od Ralska, Pecháčková ČGS 1998, Historický lexikon ČR 1869 – 2005

2. 5. Zaměstnání obyvatel

Nejčastější obživou obyvatel v oblasti Ralska bylo zemědělství. Tam, kde byla kvalitní půda, se pěstovalo obilí. Kvůli méně úrodné půdě převládal na většině území chov skotu. Díky rozsáhlým okolním lesům se místní živilo jako dřevorubci, nebo vyráběli dřevěné uhlí a získávali smůlu. Kvalitní dřevo také sloužilo pro stavbu lodí. U vodních toků byly v provozu mlýny a také pily zpracovávající dřevo. Díky dobrému písčitému podloží byly zakládány lomy a cihelny. Provozovala se drobná řemesla

všeho druhu. Zastoupení měla pohostinská a se zvyšující se oblíbeností kraje u turistů i rekreační činnost. V letních měsících si lidé přivydělávali sběrem lesních plodin. Velký význam v oblasti měl chov včel na med a pěstování ovoce. Z obcí nedaleko Mimoně byli lidé zaměstnáni jako dělníci ve zdejších textilních a dřevozpracujících továrnách. Lidé, kterým vzdálenost nedovolovala každodenně docházet do Mimoně, provozovali domácí zpracovávání výrobků pro nábytkářskou firmu Fischel v Mimoni (Hons, 2007). Pro Jablonecké bižuterní továrny zase podomácku vyráběli skleněné perle a také navlékali korálky (Pecháčková, 1998).

2. 6. Služby

Tab. 3: Místa a vzdálenosti vybraných služeb

Obec	Pošta	Telegraf	Četnická stanice	Zdravotní obvod	Železniční stanice
Boreček	Mimoň (4,1)	Mimoň (4,1)	Mimoň (4,1)	Mimoň (4,1)	Mimoň (4,1)
Černá Novina	Osečná (5,7)	Osečná (5,7)	Osečná (5,7)	Stráž p. R. (6)	Mimoň (11,5)
Dolní Novina	Osečná (6,5)	Osečná (6,5)	Osečná (6,5)	Stráž p. R. (7)	Mimoň (12)
Holičky	Osečná (5)	Osečná (5)	Osečná (5)	Stráž p. R. (6)	Mimoň (13)
Hradčany	Mimoň (4,6)	Mimoň (4,6)	Mimoň (4,6)	Mimoň (4,6)	Mimoň (4,6)
Hvězdov	Mimoň (5,5)	Mimoň (5,5)	Mimoň (5,5)	Mimoň (5,5)	Mimoň (5,5)
Chlum	Olšina (4,5)	Olšina (4,5)	Olšina (4,5)	Kuřívody (7)	Mnich. Hr. (13,5)
Jablonec	Olšina (4,5)	Olšina (4,5)	Olšina (4,5)	Kuřívody (7,5)	Mnich. Hr. (14,5)
Jezová	Kuřívody (3)	Kuřívody (3)	Dolní Kr. (1,5)	Kuřívody (3)	Bělá p. B. (12,5)
Kostřice	Olšina (1,5)	Olšina (1,5)	Olšina (1,5)	Kuřívody (12)	Mimoň (16)
Kracmanov	Olšina (1)	Olšina (1)	Olšina (1)	Kuřívody (6,5)	Mimoň (13)
Krupá Horní	Kuřívody (3)	Kuřívody (3)	Kuřívody (3)	Kuřívody (3)	Mnich. Hr. (14,5)
Křída	Olšina (4)	Olšina (4)	Olšina (4)	Kuřívody (8,5)	Mimoň (14,5)
Kuřívody	Kuřívody	Kuřívody	Kuřívody	Kuřívody	Mimoň (8)
Náhlov	Osečná (4,1)	Osečná (4,1)	Osečná (4,1)	Osečná (4,1)	Křížany (12)
Okna	Olšina (1,5)	Olšina (1,5)	Olšina (1,5)	Kuřívody (6,5)	Mimoň (12)
Olšina	Olšina	Olšina	Olšina	Kuřívody (7,5)	Mimoň (12)
Ploužnice	Mimoň (4,6)	Mimoň (4,6)	Mimoň (4,6)	Mimoň (4,6)	Mimoň (4,6)
Palohlavy	Olšina (4,5)	Olšina (4,5)	Olšina (4,5)	Kuřívody (9,5)	Mimoň (14)
Prosíčka	Olšina (5,5)	Olšina (5,5)	Olšina (5,5)	Kuřívody (7)	Mnich. Hr. (13,2)
Proseč	Olšina (1,5)	Olšina (1,5)	Olšina (1,5)	Kuřívody (11)	Mimoň (16)
Svébořice	Mimoň (7,5)	Mimoň (7,5)	Stráž p. R. (7)	Mimoň (7,5)	Mimoň (7,5)
Židlov	Kuřívody (4)	Kuřívody (4)	Kuřívody (4)	Kuřívody (4)	Mimoň (12,5)

Zdroj : Chytilův místopis ČSR

(viz : Stráž p. R. - Stráž pod Ralskem, Mnich. Hr. - Mnichovo Hradiště, Bělá p. B. - Bělá pod Bezdězem, Dolní Kr. - Dolní Krupá)

Z uvedených dat v tabulce vyplývá, že dojíždka, či spíše docházka za jednotlivými službami, byla pro obyvatele obcí dosti obtížná. Nejvzdálenější byla

železniční doprava, nejbližší stanice byla z některých obcí vzdálená až 15 km. Nejvíce využívané železniční stanice byly v Mimoní a Mnichově Hradišti. Ve zkoumané oblasti se nacházela dvě centra poskytování služeb. Největším sídlem v oblasti byly Kuřívody. Zde byl také zdravotní obvod pro většinu obcí.

Dalším takovým centrem byla Olšina, která obsluhovala severní část území a byla jakousi protiváhou Kuřívod. Pošta a telegraf pro jednotlivé obce se nacházeli vždy ve stejné spádové obci. Ostatní významnější sídla, kam lidé docházeli za službami, byla již mimo zkoumané území. Jednalo se především o Mimoň, Stráž pod Ralskem a Osečnou. V částečně zaniklých obcích (Ploužnice, Hvězdov, Hradčany, Náhlov) se uvedené služby dodnes nachází ve stejných sídlech, jak uvádí Chytilův místopis. Pro Kuřívody se změnil zdravotní obvod, který mají obyvatelé v Mimoní, nebo v Bělé pod Bezdězem.

2. 7. Kulturní život a dialekt

Území bývalého VVP Ralsko se dříve nacházelo v německy mluvícím regionu. O. Hons (2007) dokládá, že na základě dlouhodobého sbližování původních slovanských a germánských národů, se zde vyvinulo svérázné nářečí. Skládalo se z německého jazyka, který byl zpestřený o českou výslovnost. Lidé se mezi sebou bez větších problémů dorozumívali oběma jazyky. Nebylo jednoduché, aby někdo ze zdejších obyvatel mohl sám sebe nazvat, za ryzího Čecha, nebo Němce. Jediné co dělalo v této oblasti rozdíl mezi národnostmi, byly zákony a nařízení politiků. Ti postupně omezovali, nebo zakazovali jeden, či druhý jazyk.

Lidé v Ralsku žili pestrým kulturním a společenským životem. Zdejší obyvatelstvo bylo nábožensky založené a dbalo na všechny církevní svátky, které se dodržovaly v průběhu celého roku. Velký význam v životě obyvatel zastávala příroda, s kterou byli silně spjatí. Od jejího přirozeného koloběhu se odvíjely všechny specifické zvyky. Nejvýznamnější společenské události celé oblasti byly slavnosti ve Svěbořicích a v Jablonci. Při těchto příležitostech se scházeli lidé ze širokého okolí. Zdejší kostely svojí kapacitou nedostačovaly všem návštěvníkům. V centrech obcí se konaly trhy, jež nabízely rozmanité regionální zboží. Zpestření pro poutníky byly také kolotoče se střelnicí. Lidé se také bavili při muzice ve zdejších hospodských sálech. Nejčastěji provozovanými spolky v oblasti byly např.: hasičský, tělocvičný, pěvecký,

včelařský a zkrášlovací. Dále se lidé sdružovali do svazů obchodníků, různých zemědělských společenství a spořitelních sdružení (Hons, 2007).

J. Blažková (1997) uvádí, že po druhé světové válce vznikaly nové obecní samosprávy, které se přednostně snažily o odsunutí německých obyvatel. S původními obyvateli odešel také doposud provozovaný kulturní život. S dosídleným českým obyvatelstvem byly zakládány obdobné spolky, které zde fungovaly již dříve a pozvolna se rozbíhala i školní výuka. Kulturní život však nedosáhl takové rozmanitosti, jako před odsunem původního obyvatelstva. Veškerý společenský život v Ralsku zanikl s vyhlášením VVP.

2. 8. Školství

Dle O. Honse (2007) se na území Ralska nacházela řada špatně dostupných sídel. Odtud se žákům, hlavně v zimním období, nepodařilo navštěvovat spádovou školu. Výsadou této oblasti bylo, že v těchto případech vyučující chodili za žáky. Vyučování probíhalo na předem určených místech, hlavně v církevních objektech a u sedláků.

Poté co v roce 1918 vznikla Československá republika, nastala díky novému školskému zákonu nová éra zdejší povinné školní docházky. Většinové zastoupení německých škol bylo nuceno zavést jako druhý jazyk češtinu. Toto nařízení bylo německými školami přijato. Nárůst českých škol, které tento zákon podporoval, nebyl výrazný. Ty byly zakládány především v obcích, ve kterých působily české spolky jako sokol, nebo byly pro české děti uvolněny třídy v německých školách. Některé menšinové české školy měly vysokou úroveň, díky tomu byly navštěvovány i německými žáky z širokého okolí. Ryze české školy, jež se nacházely před rokem 1938 v Ralsku, byly v Náhlově a Jablonci. Po obsazení pohraničí nacistickým Německem, došlo ke zrušení českého školství a české děti musely ve škole mluvit německým jazykem. Po druhé světové válce se situace obrátila. Německé školy byly uzavřeny a německy mluvící obyvatelstvo odsunuto. Následně byly zřizovány jenom české školy, pro nově dosídlené obyvatelstvo. S rozhodnutím o zřízení VVP Ralsko museli i tito obyvatelé území opustit a došlo i k zániku školství jako takového. Po zrušení VVP v roce 1991 se do Ralska vrací školní život. Dnes je zde jediná základní škola a to v Kuřívodech (Hons, 2007).

3. Charakteristika jednotlivých obcí

Mapa 3: Zaniklé a částečně zaniklé obce v Bývalém VVP Ralsko

3. 1. Boreček – Haidedörfel

Tato částečně zaniklá obec leží 2 km jižně od Mimoně, protéká jí řeka Ploučnice. Boreček s Mimoní spojovala alej, která vedla mezi poli. Po kolektivizaci zemědělství bylo toto okrasné stromořadí zničeno.

Boreček patřil k menším obcím Ralska. V obci neprobíhal vojenský výcvik, sloužila jako zázemí pro výsadkový prapor, který zde měl zřízenou sušárnu na padáky (Pecháčková, 1998). Další využití obce bylo k ubytování zaměstnanců VLS.

V Borečku se zachovalo několik významných staveb. Jednou z nich je hájovna, dnes slouží jako bytový dům. Dále se zachovala budova hostince, který využívala sovětská armáda a dnes je zakonzervován (Sluka, 2009). Významným místem je Eustachova kaple, stojí v lese západně od obce a značně utrpěla přítomností vojsk. V meziválečném období byl postaven nový most přes Ploučnici, byl dominantou lučinaté nivy meandrující řeky (Sluka, 2009). Dnes je niva silně zarostlá nálety a most ztratil význam po výstavbě obchvatu Borečku. Zajímavostí je, že zde byl v období 2. sv. války vybudován průmyslový podnik – kafilerie (Günter, 2009), která je dodnes v provozu a patří v České republice ve svém odvětví mezi špičku.

3. 2. Černá Novina - Schwarzwald

Tato zaniklá obec leží v severní části bývalého VVP Ralsko, 6 km od Osečné. Do katastru Černé Noviny spadl zemědělský dvůr Medný, který ležel asi 2 km na jihovýchod (Matoušek, 2005).

Obcí neprocházela žádná hlavní komunikace, pouze sem odbočovala vedlejší cesta ze silnice Svěbořice – Osečná. Podél této cesty, která vede úzkým údolím, se nacházela část osídlení^[1] Černé Noviny. Na konci tohoto údolí, které se široce otevírá, se vpravo ve stráni nachází jediný pozůstatek osídlení z 24 staveb (viz Tab.2). Jedná se asi o dva metry vysoké zdivo rohu domu. Okolo leží zarostlé pobořené zdi, vyskytuje se zde také sklep z pískovcových kvádrů, do kterého vede kamenné schodiště. To vše doplňuje velmi zarostlé okolí, staré ovocné stromy a planý chmel, který se pne po stromech. Všechny ostatní domy jsou srovnány se zemí, bez jakýchkoli pozůstatků. Velkou roli také hraje to, že místa kde stála stavení byla osázena lesem.

Druhá a větší část obce^[2] byla kolem silnice, která vede do Holiček. Toto místo je dnes malebné, travnaté údolí, obklopené lesy s krásným výhledem na Ještěd (viz Příloha 1). Dříve zde stála většina domů, po kterých bohužel nezbylo nic. Dnes se zde na loukách pase dobytek a vede zde úzká asfaltová cesta, která slouží pro Vojenské lesy a statky. V Černé Novině zůstaly stát jenom staleté stromy, které zde stojí jako věčný pomník zaniklé obce. Jedná se o lípu, pod kterou leží trosky bývalých božích muk. Nedaleko božích muk stojí dvě lípy vysazené do čtverce, javor a jírovec, v těchto místech kdysi stála kaple^[3]. Černá Novina patří k zaniklým obcím Ralska, jako jsou Okna a Kracmanov, po kterých se nedochovalo téměř nic. Nedaleko Černé Noviny, na rozcestí cest do Holiček a Olšiny stojí boží muka, která byla opravena po odchodu vojsk z Ralska (viz Příloha 2). Zemědělský dvůr Medný^[4] se nachází nedaleko Náhlova. Po tomto rozlehlém sídle zbyly jen trosky obvodových zdí obytné budovy a několik vzrostlých lip.

---

[1], [2], [3], [4] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 0873-1.

3. 3. Dolní Novina - Niederwald

Bývalá obec se nachází v severovýchodní části bývalého VVP Ralsko. Leží pod úpatím kuželovitého Lánova kopce, na silnici z Palohlav do Svěbořic. Obec byla tvořena návší^[5] obklopenou domy a statky, další část se nacházela v rokli^[6], která se pozvolna svažovala k západu. Několik domů stálo také podél silnice. Dnes se v těsné blízkosti nachází obora Židlov. Po třiceti staveních se dochovaly znatelné pozůstatky.

Na přítomnost osídlení v první řadě upozorní vzrostlé lípy a jírovce, které stojí nedaleko dřívější návsi. Náves je celkem dobře znatelná, podle volného prostoru obklopeného troskami stavení. U většiny bývalých stavení na návsi se nacházejí sklepy z pískovcových kvádrů, které jsou více či méně zasypané. U bývalých statků jsou velké podzemní betonové zásobárny na pitnou vodu, v kterých se drží srážková voda a místy mají proražené stropy. Okolo bývalých stavení se rozprostírají zbytky původních skleněných flašek a keramiky. Uprostřed návsi stál dříve památník, po kterém zde zbyly větší kamenné bloky. Na Lánově kopci se dodnes zachovala původní betonová podzemní vodárna s asi 2 metry, na úroveň terénu, vystupujícím vchodem. Z vodárny se do domů vodovodem rozváděla pitná voda. Pod návší byla umělá nádrž a měla zpevněné břehy pískovcovými kvádry. Dnes je nádrž zarostlá a drží se v ní vláha, zpevněné břehy jsou místy zborcené.

Níže pod rybníčkem se terén začíná zužovat a klesat do rokle kterou vedla cesta. Na obou svazích rokle, okolo cesty, stála stavení. V místech, kde stály domy jsou dnes trosky zdí metr i více vysoké. J. Dvořák (2008) se zmiňuje, že v rokli na konci bývalé obce stál mlýn (viz Příloha 4), ke kterému vedl náhon. Bylo zjištěno, že dnes se po této stavbě dochovalo nejvíce z celé Dolní Noviny. Stojí zde zubožené torzo obvodových zdí se znatelnými otvory po oknech a dveřích. Po starém náhonu, který vedl k mlýnu z nádrže, se zachovala asi 50 cm hluboká rýha v zemi. V Dolní Novině není stálá tekoucí voda ani pramen. Mlýn musel být nejspíše poháněn srážkovou vodou, zadržovanou v nádrži (viz Příloha 3), nebo také vodou z vodárny na kopci. Rokle dále pokračuje na západ, dříve přes ní vedla lesní cesta do Svěbořic. Další pozůstatky domů stojí okolo křižovatky asfaltových cest. V jejich okolí roste množství ovocných stromů. V těchto místech také stál hostinec Bílý Koník (viz Příloha 5).

---

^{[5], [6]} Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 0873-1.

3. 4. Holičky – Hultschken

Zaniklá obec leží v severní části bývalého VVP Ralsko v údolí kolem silnice, která vede ze Svěbořic do Osečné. Do dnešních dnů se nedochovala žádná stavba. Patrné jsou jen jejich základy, sklepy a skalní tesané prostory. Osídlení obce se nacházelo paralelně podél silnice, největší koncentrace byla ve středu obce.

První známky osídlení se nachází údolí, vpravo u silnice ze směru od Svěbořic. Za porostem se nachází skalní pískovcový ostroh, ve kterém jsou tesané skalní prostory. Ve skále jsou vytesané schůdky, které vedou do místností v prvním patře. Toto je výjimečný příklad, protože v Ralsku se tesané prostory v patře nevyskytují.

Vpravo od silnice vede lesní cesta do míst, kde se nacházejí zídky z pískovcových kvádrů, které zpevňují svah. Je zde několik tesaných sklepů, po bývalých stavbách však nejsou žádné pozůstatky. Jen místy lze nalézt roztroušené vybavení domů. Poslední stopy zde zakryl mladý smrkový les, který zde byl uměle vysazen. Co je v těchto místech nepřehlédnutelné, jsou až 10 metrů vysoké vytesané skalní stěny. Zde se dříve zřejmě těžil pískovec. Tyto prostory byly možná později využívány, ale nejsou zde patrné zářezy pro trámy, či jiné nosné konstrukce, nejspíše se tedy jednalo o lomy na pískovec.

Ve středu obce, vlevo od silnice směr Osečná, je terénní sníženina, ve které se držela vláha. Zde byl vybudován rybníček^[7], který byl napájen vodou, jež stékala údolím z okolních strání (viz Příloha 6). Rybníček je dnes zarostlý, zachoval se zde malý kamenný můstek. Také se zde nachází další skalní ostroh u něhož stál hostinec (viz Příloha, 7). V jeho blízkosti se dochovaly vyhloubené maštale se zachovanými koryty. Dále zde najdeme obytné prostory, jež mají vytesaná okna, dveře a komín (viz Příloha, 8). V místě, kde odbočuje silnice do Černé Noviny, stojí vysoké lípy a zde dříve stála kaple^[8]. Holičky měly hřbitov, který se nacházel asi 300 m za obcí, vpravo od silnice směr Osečná. Dnes zde roste borový les a proto lze přítomnost hřbitova poznat jen podle povalených náhrobků mezi stromy (viz Příloha 9).

---

^[7] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 1965-1.

^[8] Třetí vojenské mapování. Mapový list: 3754.

3. 5. Horní Krupá - Ober Krupai

Zaniklá obec leží v jihovýchodní části bývalého VVP Ralsko, nachází se mimo nynější i bývalé hlavní dopravní komunikace. K Horní Krupé patřily osady: Krupský Dvůr a Hájovna Šlapka.

Zaniklá obec je asi tři kilometry dlouhá a leží v úzkém údolí. Vyskytují se zde strmé skalnaté svahy, především vpravo od silnice směr Židlov. Dá se říci, že Horní Krupá má ze všech zcela zaniklých sídel v Ralsku, nejvíce pozůstatků osídlení. Ruiny domů s přilehlými sklepy lemují po obou stranách cestu, která prochází obcí. Obec tvořily převážně statky a hospodářské usedlosti, které stály okolo cesty, ale také na okolních svazích.

V celé obci se zachovala většina tesaných pískovcových prostor (viz Příloha 11), jenž jsou tím nejvýznamnějším, co dokládá bývalé osídlení v Horní Krupé. Tyto místnosti vytesané v pískovcové skále, sloužily jako sklepy a maštale, ale také pro samotné bydlení. Tesané prostory dokazují zručnost i vysokou úroveň hospodaření lidí, kteří zde žili. Sklepy a maštale dosahují velkých rozměrů. Některé maštale jsou rozsáhlé natolik, že mají vytesané sloupy k podpoře tíhy stropu. V těchto prostorech jsou mimo dveří vytesána i okna, ve kterých lze místy rozpoznat zbytky jejich ostění a železné panty. Na některých místech jsou maštale ponechány bez přední stěny, tu dříve vyplňovalo zdivo či dřevěná konstrukce. Samozřejmě jsou vytesaná koryta pro dobytek. Místy se vyskytují i komíny a díry ve stropě, určené pro větrání a odvod kouře.

V obci lze pozorovat množství vzrostlých listnatých stromů, především lip. V blízkosti cesty se nacházejí vzrostlé lípy, které stály v párech u bývalých vrat usedlosti. Za nimi jsou bohužel už jen trosky zdí, sklepy a nálety.

Obcí tekla Mlýnský potok (Matoušek, 2005), který má pramen v horní části obce. Dnes ho však můžeme pozorovat jen stěží, jelikož jeho prameny nejsou výrazně silné. V zarostlém údolí, kudy dříve tekla, se jeho vody ztrácí, především v letních měsících. Za života obce, kdy byl jeho tok čištěn, napájel několik malých rybníčků, které obyvatelé využívali pro napájení dobytka, či zalévání, dnes však splynuly s okolním terénem.

Z cesty, která prochází Horní Krupou se ubírají svahem vzhůru staré úvozy. Ty vedly k velkým hospodářským usedlostem, které stály nad obcí, již za hranou svahu. Obyvatelé tak měli snadný přístup k polím a loukám, které byli v jejich

blízkosti. Dnes se po těchto statcích dochovaly rozbořené zdi budov i do 2 m výšky a masivní sloupy od plotu. Usedlosti využívaly velké nádrže na vodu, jež se zde stále vyskytují.

Střed obce se nacházel v místech, kde dnes ze silnice, která prochází Horní Krupou, odbočuje šterková cesta vlevo do Kuřívod. V těchto místech stála kaple, naproti kapli škola (viz Příloha 10). Uprostřed návsi byl rybníček, veřejná pumpa a nedaleko středu obce ležel hřbitov (Matoušek, 2005). Nic se do dnešních dob nedochovalo, jen alej starých lip co vedla ke kapli tu roste dál. Na místě hřbitova roste jen vysoká tráva, protože v těchto místech do obce ústil bývalý tankodrom. Po tankodromu zbyl jen zářez ve svahu a je dobře vidět, jak doslova přeřízl jeden dům na dvě poloviny. Z bývalého středu obce ústí cesta do obory Židlov. Za vraty obory pokračuje cesta dále ve svém původním směru do druhé poloviny obce, která je celkově bohatší na pozůstatky staveb.

Na konci obce se nacházel mlýn (Matoušek, 2005), který využíval vody z potoka. Vodu zadržovala vodní nádrž a vedl z ní náhon na mlýnské kolo. Dnes mlýn připomínají jen trosky a do skály vytesaný zářez od mlýnského kola.

Nedaleko obce na sever se nacházel Krupský dvůr^[9], jeden ze čtyř velkých hospodářských dvorů Ralska (viz Příloha 12). Toto sídlo mělo velké hospodářské i obytné prostory. Do dnešních dnů se zachovaly velké trosky obvodových zdí, až několik metrů vysoké. Dále zde roste státem chráněná lípa, jejíž stáří se odhaduje na 350 let. Vedle lípy je panely zakrytá hluboká studna. Pod troskami obytných budov se nachází rozsáhlé sklepy.

Asi jeden kilometr východně od Krupského dvora stála hájovna Šlapka^[10]. Ze dvora vede k hájovně rovná lesní cesta, vedle které se místy zachovaly vzrostlé duby. Cesta končí u rokle, ve které stála hájovna. Tomuto místu se nazývalo Žlábek. Jedná se o rokli se skalními stěnami a s malým jezírkem na jejím dně. Toto jezírko má vodu i v suchém období, zadržuje srážkovou vodou, která k němu stéká ze strání.

---

^[9], ^[10] Třetí vojenské mapování. Mapový list: 2073-1.

3. 6. Hradčany – Kummer

Hradčany leží 5 kilometrů jižně od Mimoně na silnici do Doks. Obcí protéká Hradčanský potok, který napájí soustavu rybníků a poslední z nich, Hradčanský, se nachází v obci. V blízkosti protéká meandrující Ploučnice a jižně se zvedají Polomené hory.

V obci se zachovala většina domů díky tomu, že obce jako takové se nedotkl destruktivní výcvik vojsk. Na rozsáhlých polích severně od obce, bylo postaveno velké vojenské letiště a v blízkosti byl v provozu tankodrom. Největší újma, která Hradčany postihla byla změna jejich charakteru a funkce. Před 2. světovou válkou byla obec jedním z nejvyhledávanějších letovisek na severu Čech. Návštěvníci oceňovali především romantické okolí Polomených hor, řeky Ploučnice a přilehlých lesů. I. Pecháčková (1998) dokládá, že u rybníka byla velká pláž s plovárnou, 6 hotelů, penziony, vily a restaurace.

Dnes je z těchto rekreačních zařízení v provozu pouze hotel „Na pláži“. Ostatní objekty slouží jako obytné domy a plovárna byla zbourána. V obci se nachází budova bývalé hájovny, kde je dnes infocentrum VLS. Bývalý mlýn pod hrází rybníka slouží jako rodinný dům. Ve středu obce na dnešní návsi stála kaple^[11], která se spolu s několika domy nedochovala. Po domech jenž v obci zanikly, nezůstaly žádné stopy, v lepším případě pouze sklepy. Objekty nebyly zničeny vojenským výcvikem, ale nejspíše samy zchátraly a byly strženy.

V době vojenského prostoru byli v obci ubytováni zaměstnanci VLS a vojenské správy (Pecháčková, 1998). Po jeho zrušení se Hradčany otevřely civilnímu obyvatelstvu. Dnes chtějí navázat na svoji předválečnou minulost a snaží se o obnovu rekreace. Díky příjemnému bydlení přibývá v obci obyvatel (viz Tab. 2). Do budoucna mají dobrou perspektivu rozvoje díky vzrůstajícímu cestovnímu ruchu a budované průmyslové zóně na bývalém vojenském letišti.

Severně od obce se nacházela samota Dvojdolí^[12], jež ustoupila stavbě vojenského letiště a na jejím místě dnes stojí hangár. Tři kilometry na jihovýchod od Hradčan se nacházela osada Strážov^[13]. Jednalo se o několik domů s hájovkami a s waldsteinským zámečkem. Stavby stály na mýtině uprostřed rozsáhlých lesů pod vrcholy Velké a Malé Bukové (viz Obr. 1). Dnes nestojí žádná z nich, zachovaly se

[11] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 2282-2.

[12], [13] Třetí vojenské mapování. Mapový list: 3753.

pouze sklepy a velké duby uprostřed mýtiny (viz Obr. 2). J. Sluka (2009) se zmiňuje, že waldsteinský zámek byla patrová zděná budova, jež stála ještě na začátku 90. let 20. století. Slavil zde své narozeniny i Konrad Henlein. Před odchodem sovětské armády se zde zastavila kolona tanků a zámek rozstřílela. Jak dokládá Z. Šindlauer (1999), přes Strážov vedla i úzkorozchodná trať. Přpravovala dřevo z Polomených hor do Rečkova poblíž Bělé pod Bezdězem. Tato dráha zanikla po druhé světové válce a dnes po ní zbyly jen zarostlé náspy z kolejiště.

Obr. 1: Strážov, místo sídla

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na obrázku je zachycena mýtina, kde se Strážov nacházel, místo si zachovalo lučinatý charakter. V pozadí se tyčí Velká a malá Buková.

Obr. 2: Strážov, hlavní cesta

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na obrázku je zachycena hlavní cesta, která se v dobách vojenského prostoru proměnila v tankodrom. Vpravo roste původní dobové stromořadí. Vpravo za duby stál valdštejnský zámek.

3. 7. Hvězdov – Höflitz

Z větší části zaniklá obec Hvězdov leží necelé tři kilometry východně od Mimoně. Obec ležela podél Ploužnického potoka, který se zde stéká se Svébořickým potokem. K Hvězdovu patřily jeho další dvě části: Neuhöf a Nový Dvůr. Do katastru také patřil dvůr Pavlín, který se nachází na úpatí Ralska. Ten se zachoval a byl zrekonstruován. Byla také obnovena jeho původní funkce, tedy chov skotu a koní. Hvězdov byl silně spjatý se sousední obcí Ploužnicí.

V obci stálo 90 domů (viz Tab. 2), dnes jich původních stojí asi 38 (viz Příloha 13). Obec začínala u odbočky z hlavní silnice Mimoň – Kuřívody^[14]. Dodnes se zde zachovalo deset obydlených domů. Střed obce^[15] se nacházel v místě, kde se cesta procházející Hvězdovem, napojuje na hlavní silnici z Mimoně. Dnes tu stojí čtyři původní stavby. Dvě z nich jsou obydlené rodinné domy, další dvě chátrají. Jedna ze zanedbaných staveb je původní koloniál. Ve středu obce u potoka se nacházel mlýn, který také již neexistuje. Stejně jako hostinec (viz Příloha 14), který stál v jeho blízkosti.

Od tohoto místa dále, východním směrem, bylo těžiště obce^[16]. Bylo hustě zastavěné po obou stranách silnice. Nacházely se zde jak obytné domy, tak i veřejné budovy jako například škola, či penziony (viz Příloha 15). Z této části obce zbylo jen několik rodinných domů, ty jsou zrekonstruované a obydlené. Vysoká budova původní školy je opuštěná a zakonzervovaná (viz Příloha 16). Před školou byla boží muka, po nichž nejsou žádné stopy. Východně od školy stála hasičská zbrojnice, dnes je v těchto místech pouze několik starých lip. Naproti škole chátrá původní zemědělské stavení. Ostatní stavby byly zbořeny a nejsou po nich větší pozůstatky. V místě, kde silnice uhýbá vpravo k potoku, se nacházel velký hostinec (viz Příloha 17), jenž byl velice vyhledávaný. Dnes v těchto místech roste pouze vysoká tráva. V blízkosti tohoto místa stojí několik původních domů, které jsou zrekonstruovány (viz Příloha 18). V obci se nachází Hvězdovský rybník, který zadržoval vody Svébořického potoka. Byla na něm zřízena pláž s plovárnou (viz Příloha 19). Dnes je chovný a již neslouží k rekreaci, jeho okolí je zarostlé. U výpusti stál mlýn^[17], jenž je dnes přestavěn na rekreační objekt.

---

[14], [15], [16], [17] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 2445-1.

Nedaleko rybníka stály v lese dva velké rekreační objekty, zvané IMKA a Kinderheim – zotavovna pro děti z Jablonce nad Nisou (Pobuda, 2008). Po prvním z nich nejsou patrné stopy. Po druhém jsou ve vzrostlém borovém lese trosky do výšky 40 cm (viz Příloha 20). Obec měla také vlastní hřbitov^[18], který stál u silnice do Mimoně, na západ od obce. Dnes roste na území hřbitova borový les a pod nánosem hlíny se vyskytují některé náhrobky. Je zde znatelné torzo javorové aleje.

Neuhöf – Tato část obce, kterou tvořily převážně statky se nacházela východně od Hvězdova a kopírovala levý břeh Ploužnického rybníka^[19]. Podél cesty jsou znatelné pozůstatky bývalých domů. U takových míst se vyskytují osamocené vysoké lípy a javory. Asi jeden kilometr východně za Ploužnickým rybníkem stála myslivna. Po myslivně zbyly jen malé terénní nerovnosti.

Další část Hvězdova se nazývá Nový Dvůr. Ležel 4 kilometry východně od Mimoně u silnice vedoucí do Svěbořic. Po pravé straně se rozkládal velký zemědělský dvůr (viz Příloha 21, 22). Zde se chovali koně pro Československou armádu (Pobuda, 2008). Dvůr byl zničen a na jeho místě byly později vystavěny ubikace sovětské armády, z kterých jsou dnes torza. U cesty stála velká kaple a u blízkého rybníka byla hájovna^[20]. Po žádném z objektů, které byly v Novém Dvoře nejsou žádné pozůstatky. K. Pobuda (2008) se zmiňuje, že byly zničeny při vojenském cvičení v šedesátých letech.

Destrukci Hvězdova a jeho opětovné přetvoření zapříčinila Československá a Sovětská armáda. Byly zde vystavěny ubikace, garáže, velké vyasfaltované plochy, tankodromy a vojenské střelnice s pozorovatelnami. Dnes se tyto stavby změnily v ruiny. Do obce se po roce 1989 vrací život, jsou opraveny některé původní domy, postaveny nové a počet obyvatel stoupá (viz Tab. 2).

---

[18], [19], [20] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 2445-1.

3. 8. Chlum - Chlum

Tato zaniklá obec patřila k nejmenším ve zkoumané oblasti. Stála na stráni východně asi půl kilometru od Jablonečku. Zanikla se vznikem vojenského prostoru Ralsko.

Jelikož se jednalo o malé sídlo, tak se dodnes mnoho pozůstatků nedochovalo. Je to dáno také tím, že bývalý Chlum těsně sousedil s raketovou základnou sovětské armády. Její prostor z části zasahoval do katastru obce. Z vojenské panelové cesty odbočuje původní úvozová cesta, která vedla do středu obce. Kolem ní se rozprostírají trosky bývalých stavení. Na jejich místech lze rozeznat základy obvodových zdí, místy stojí do výše i půl metru nad zemí. Vyskytují se zde i sklepy, jeden je větších rozměrů a je postaven z pískovcových kamenů (viz Obr. 3). V zemi je několik betonových nádrží na vodu s obnaženými otvory ve střepech (viz Obr. 4). V okolí obce je několik starých ovocných stromů, které bohatě rodí plody a jedna vzrostlá lípa.

Obr. 3: Chlum, nádrž na vodu

Foto: J. Kykal, 23. 8. 2008

Obr. 4: Chlum, sklep

Foto: J. Kykal, 23. 8. 2008

Snímek vpravo zachycuje obnažený otvor bývalé zásobárny na vodu. Ta je i dnes plná srážkové vody, díky kvalitní betonové konstrukci. Takové zásobárny jsou typické pro zaniklé obce Ralska. Vlevo je velký sklep ze štípaného pískovce, jeho strop tvořila dřevěná podlaha, která shnila.

3. 9. Jablonec – Gablonz

Zaniklá obec leží na východě bývalého VVP Ralsko, prochází jí silnice z Hvězdova do Mukařova. Po příchodu sovětských vojsk do Ralska, zde byla zbudována raketová základna a území bylo jedno z nejstřílenějších v prostoru (Pecháčková, 1998).

Do dnešních dnů stojí z 85 domů (viz Tab. 2) pouze dva, ale i to je v porovnání s ostatními zaniklými obcemi v Ralsku výjimečné. Sloužily jako školy, jedna německá (viz Příloha 23), druhá česká (viz Příloha 24). Německá škola je poněkud starší a budova je celkově zchátralá. I přes vytlučená okna a popraskané zdi, si lze představit její vznešenost. Česká škola ve své době, kdy byla postavena, byla velmi moderní budova, ale dnes je také ve špatném stavu. Vnitřek české školy je přístupný od přízemí po půdní prostory. Budova je uvnitř celá znečištěná, po chodbách i v bývalých třídách jsou odpady všeho druhu. Tyto dva domy nebyly zbořeny, protože je využívali vojáci.

Obec ležela v údolí a její střed^[21] se nacházel před bývalou německou školou. V těchto místech se nacházel rybníček, který je dnes zavezen a neexistuje. Dokola byl osázen lípami, které tu stojí dodnes, takže si jeho místo lze dobře představit. Napájela ho voda z pramene Mukařovského potoka, který pramenní ve sklepě, jež je to jediné, co zbylo po domě na návsi. Dominantou obce byl barokní kostel Narození Pany Marie, který stál ve stráni naproti České škole (viz Příloha 26). P. Matoušek (2005) uvádí, že poslední bohoslužba se zde konala právě k tomuto svátku 8. září 1947. Poté byl armádou odstřelen a dnes z kostela zbyly jen trosky.

Jablonec se nacházel v úzkém údolí. Značná část domů stála v okolních stráních^[22]. Domy, co stály na návsi, byly mimo již zmíněných škol zbořeny a na jejich místech stojí bývalá parkoviště pro vojenské účely. Zbytky domů jsou dobře znatelné na stráních západní části obce (viz Příloha 25). Trosky obvodových zdí stojí místy i do dvou metrů výšky. Nejčtenější pozůstatky budov najdeme v severní části Jablonce. Toto místo se nachází kolem cesty, která dříve vedla ke Kracmanovu. Po obou stranách cesty jsou vysoké stráně. Na nich byla vystavěna největší část obce. Jednalo se o zemědělské usedlosti a statky. Lidé z nich využívali přístupu k blízkým polím, jenž se za strání vyskytují. Nacházejí se zde jednotlivé zdi domů, které odolávají povětrnostním vlivům, zavalené i volně přístupné sklepy. Je zde velké

---

^[21], ^[22] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 2327-1.

množství umělých nádrží na vodu, jak betonových, tak i kamenných. Vyskytují se zde neoznačené hluboké studny, některé jsou přikryty panely. Z bujné vegetace vyčnívají vysoké lípy a staré ovocné sady. V terénu lze dobře pozorovat terasovité cesty a bývalé úvozy, které se z návsi ubíraly do okolních strání. Jeden úvoz vede za bývalým kostelem směrem k Židlovu. Další pak z návsi ke Kracmanovu.

Okolí Jablonce bylo dříve méně zalesněné než je dnes (viz Obr. 5, 6). V jeho západní části se dříve nacházela pole, dnes jsou zalesněna. V okolních stráních lze najít staré ovocné stromy, převážně třešně. Vedle bývalé české školy stojí budova vojenského charakteru. Zmínit lze i tři chatky, které jsou v letním období využívány chataři a dále je zde odpočívadlo pro cyklisty.

Obr. 5: Jablonec, střed obce r. 1935

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Obr. 6: Jablonec, střed obce r. 2009

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobové fotografii je zachycen střed obce. V pozadí je kostel a velká světlá budova pod ním je německá škola. Uprostřed návsi je rybníček a kolem něho vedou cesty. Dodnes se zachovala pouze německá škola a cesty. Lze si všimnout umělého zalesnění okolních strání v místech, kde se dříve nacházela pole.

3. 10. Jezová – Jezowai

Bývalá obec se nachází v jihovýchodní části bývalého VVP Ralsko. Z 3,5 kilometru vzdálených Kuřívod vedla do Jezové silnice, která byla lemovaná ovocnými stromy, ty se zde vyskytují i dnes. Cesta zprvu vedla přes pole a louky, dnes je zde pouze divoká stezka po bývalých tankových střešnicích.

Obec ležela z větší části v údolí se strmými svahy. Jezová byla dlouhá přes dva kilometry a domy stály hlavně podél silnice. Do dnešních dob se nedochovala žádná stavba. Podél cesty rostou staleté lípy a vedle ní se zachoval úvoz, jímž dříve vedla stará cesta, než se zbudovala nynější silnice. Na začátku obce byla zástavba řídká^[23]. Na výskyt osídlení nejlépe upozorní osamocené sady starých ovocných stromů. Místy lze z terénu vyčíst, že zde kdysi byla cesta, která stoupala svahem vzhůru. Ta vedla k polím, která se nacházela za svahem nad vesnicí. Kolem těchto cest se nachází trosky domů a také zde rostou staleté duby.

Asi v první třetině obce se zleva k silnici připojuje druhá, která klesá z protějšího svahu. Na této křižovatce stálo několik domů (viz Příloha 27). Okolo domů byly louky, dnes zde roste les. Z této křižovatky vede svahem vzhůru úvoz. Mířil k dalším usedlostem, které ležely výše v rovinatém terénu obklopeny poli. Z usedlostí zbyla pouze torza zdí a několik ovocných stromů. Neměly šanci přežít nápor tanků, které na jejich místech měly své okopy, dodnes dobře zřetelné.

Největší koncentrace pozůstatků staveb je ve středu obce^[24]. Ve svahu se nachází stará lesní cesta a kolem ní jsou vidět trosky zdí. Zde stálo několik domů a hájovna^[25]. Je tu několik rozsáhlých zatopených sklepů, či zásobáren na vodu. Okolo jsou vysoké zdi, které buď zpevňovaly svah, nebo byly částmi budov. Z těchto míst vedla napříč svahem cesta, která je dodnes dobře znatelná.

Silnice, která vede Jezovou, dále stoupá z údolí k místu, kde se rozdvojuje. Vpravo vede silnice ke 2 km vzdálené bývalé myslivně Vejčín^[26]. Zde se nachází menší louka s vysokými lípami a duby. Po myslivně zbyly jen terénní nerovnosti. Vlevo silnice pokračuje dále bývalou Jezovou. Zde byla poslední část osídlení obce. Dnes po bývalých domech zbyly jen haldy suti porostlé trávou. Silnice klesá k Dolní Krupě a v těchto místech končí bývalá obec Jezová.

---

[23], [24] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 2882-1.

[25], [26] Třetí vojenské mapování. Mapový list: 3754.

3. 11. Kostřice - Kosterzitz

Zaniklá obec je nejvýchodnější zaniklou obcí Ralska. Nachází se nad údolím Zábrdky, která tvořila hranici vojenského prostoru. K obci vede původní polní cesta od Olšiny a prudká lesní cesta z údolí Zábrdky. Kostřice byly jednou z nejmenších obcí ve zkoumaném území. Obec měla 13 domů (viz Tab. 2) a do dnešních dnů se dochovaly pouze trosky některých z nich. P. Matoušek (2005) dokládá, že po záboru československého pohraničí v roce 1938, byla východní hranice obce totožná s hranicí okleštěné Československé republiky a německé Třetí říše.

V místech kde stály domy se vyskytují trosky zdí, které částečně splývají s terénem. Na několika místech se dochovaly přístupné sklepy. Prostor zaniklé obce je dosti zarostlý vysokou trávou. Dodnes zde rostou staré ovocné stromy, jsou však převyšovány vzrostlými lípami. Zachovaly se některé komunikace, které dříve vedly obcí (viz Obr. 7) a v terénu lze pozorovat pozůstatky těch zaniklých. V Kostřicích lidé dříve vyhloubili dva malé rybníčky, ve kterých zadržovali srážkovou vodu. Dnes splývají s okolním terénem. Největší pozůstatky staveb jsou v severní části obce. Jedná se o zbytky bývalé hospodářské usedlosti (viz Obr. 8). V poli nad obcí se nachází vodárenská nádrž, do které byla čerpána voda ze Zábrdky a ta byla následně obecním vodovodem rozváděna k jednotlivým stavením. Kostřice jsou obcí, která zanikla zcela zbytečně, jelikož ležela stranou vojenských aktivit. J. Günter (2009) se zmiňuje, že v šedesátých letech zde stály ještě obydlené domy, poté musely ustoupit armádě. Na dohled odtud stojí domy v Hlavici. Ta již leží na druhém břehu Zábrdky, tedy za hranicí VVP Ralsko.

Obr. 7: Cesta obcí

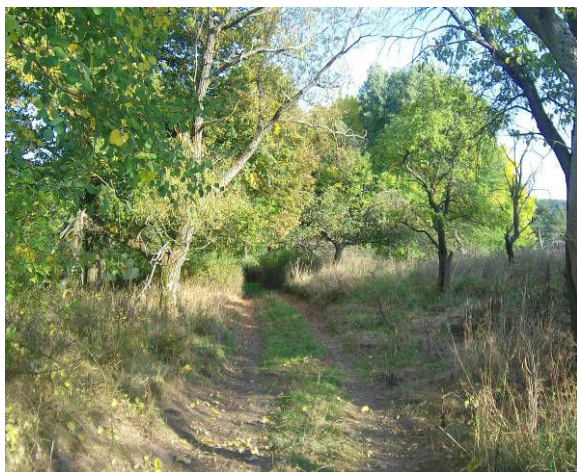

Foto: J. Kykal, 28. 9. 2008

Obr. 8: Trosky usedlosti

Foto: J. Kykal, 28. 9. 2008

3. 12. Kracmanov - Kratzdorf

Zaniklá obec se nachází přibližně 8 km východně od Mimoně. Stála nedaleko křižovatky dvou okresních silnic, které vedly ve směru Hvězdov – Jablonec a Olšina – Kuřívody. Kracmanov stál asi 300 metrů severně od křižovatky na silnici do Olšiny. Vpravo odbočovala obecní cesta, která procházela celou obcí. Podél ní byly vystavěny všechny domy^[27]. Dále pokračovala do Jablonce.

Obec stála na náhorní plošině, kterou prochází hranice mezi povodím Jizery a Ploučnice. Nenacházela se zde žádná vodoteč, proto museli lidé čerpat vodu z hloubených studen. V letních měsících vysychal i místní rybníček. V Kracmanově se nacházel vyhlášený Hornův hostinec (viz Příloha 28), ve kterém se scházely učitelské rodiny z okolí. U Kracmanova se křížily výše zmíněné významné silnice, proto zde při odsunu německého obyvatelstva bylo shromaždiště. Lidé z okolních obcí se zde ráno při odsunu sešli a loučili se se svým domovem (Hons, 2008).

V místech bývalého Kracmanova byly intenzivní vojenské aktivity, nacházely se zde tankové a letecké střelnice (Dvořák, 2008). Obecní cesta, která odbočovala z dnes již vyasfaltované okresní silnice, není vůbec patrná. Prostor bývalé obce vyplňuje vysoká tráva, místy se vyskytují náletové dřeviny (viz Příloha 30). Pozůstatky domů jsou jen málo znatelné, jedná se spíše o základy obvodových zdí. Místy se vyskytují pískovcové kvádry – štuky. V bývalých zahradách rostou staré ovocné stromy. Vyskytují se zde neoznačené studny, které jsou různě hluboké.

Zhruba uprostřed bývalé obce stojí vzrostlá lípa, kolem níž procházela obecní cesta. Stála u ní kaplička^[28] (viz Příloha 29), zbyly po ní trosky asi do výšky 30 cm. Rybníčky, ve kterých lidé zachycovali srážkovou vodu, nejsou patrné. Místy leží části vybavení tehdejších domácností a vybuchlá munice (viz Příloha 31). Kracmanov je jediná zaniklá obec v Ralsku, z níž lze dohlédnout až do Mimoně vzdálené 9 km.

---

^[27], ^[28] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 5396-1.

3. 13. Křída – Kridai

Bývalá obec Křída se nachází ve východním okraji bývalého VVP Ralsko, 1,5 km severně od Olšiny, nedaleko obory Židlov. Obcí prochází silnice, která vedla z Kuřívod do Osečné. Obec tvořily převážně statky^[29] a jejich obyvatelé nacházeli obživu na okolních polích.

Křída ležela ve svažujícím se terénu a proto stály domy okolo klesající silnice. Větší část obce byla za příkrou roklí, která je uprostřed bývalé obce (viz Obr. 9, 10). Zde jsou patrné pozůstatky zdí z bývalých statků. Kolem silnice se zachovalo velké množství patníků z pískovce a zídky zpevňující svah.

Ve východní části obce jsou pozůstatky staveb lépe znatelné. Vyskytují se zde kamenné zdi bývalých usedlostí, sloupky od plotů, ale také hloubené nádrže na srážkovou vodu, vykládané pískovcovými kameny. Ve východní části jsou dvě staleté lípy a okolo rostou staré ovocné stromy. Prostor bývalé Křídy je silně zarostlý nálety a křovím. Původní vedlejší cesty, které vedly v obci, nejsou zřetelné.

Křída, před svým zánikem, ležela uprostřed polí a luk. Dnes tyto plochy znovu obdělávají zemědělci z blízkých obcí. Jediná stavba, která se dochovala je podzemní vodárna, jejíž vchod ční v poli západně od Křídy. Také křída svým katastrem nezasahovala do míst vojenských aktivit, ale i tak musela být zničena.

Obr. 9: Křída r. 1939

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Obr. 10: Místo bývalé Křídy r. 2008

Foto: J. Kykal, 28. 9. 2008

Na dobové fotografii je zachycena Křída od jihu. Uprostřed obce je znatelná rokle. Dnes je místo silně zarostlé, vyčnívají původní staleté lípy. Okolní pole se proměnila již jen v louky.

^[29] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 3644-1.

3. 14. Kuřívody - Hühnerwasser

Největší sídlo tehdejšího i dnešního Ralska leží 8 km jihovýchodně od Mimoně, na silnici vedoucí do Mnichova Hradiště. Vzhled obce a její ráz se rapidně změnil. Dnes její krásu a jedinečnost připomíná jen několik původních staveb a fragmentů, které se více či méně dochovaly (viz Příloha, 32).

Centrum obce se nacházelo v místě dnešní křižovatky cest z Mimoně do Mnichova Hradiště a Bělé pod Bezdězem. V těchto místech stálo čtvercové náměstí, obklopené ze všech stran budovami. V jeho středu stál mariánský sloup (viz Příloha, 33). Dnes by měl své místo zhruba uprostřed dnešní vyasfaltované plochy. Budovy měly správní, obslužný a obytný charakter. Většina staveb byla dřevěná, postavená roubením s doškovou střechou. Jednou z takových největších staveb byla pošta, která stála v západní části, před dnešním motorestem (viz Příloha 34). Na náměstí stály další roubené a hrázděné domy s ochozy v patře, ale také s podloubím v přízemí. Tyto stavby byly jedinečnou ukázkou lidové architektury v oblasti a jejich zničení je nenahraditelnou škodou. V jižní části náměstí stál hostinec, dnes je ale v těchto místech prázdná plocha, kde parkují kamiony (viz Příloha 35). Jediné, co se dochovalo z původního náměstí, je parčík ve východní části. Dříve bylo toto místo osázeno javory do tvaru kříže. Do dnešních dnů se tento parčík zachoval asi ze dvou třetin. V blízkosti parčíku stála obecní studna, dnes je v těchto místech telefonní automat.

Z celé obce, která měla před svým zničením 226 domů (viz Tab. 2), zbylo původních 16. Sedm rodinných domů je v západní části obce u silnice na Mimoň. Jeden z těchto domů byl hostinec Bílý Jelen (viz Příloha 36). Další dva rodinné domy jsou ve východní části obce u silnice směrem na Mnichovo Hradiště. Všechny tyto domy jsou opraveny a obydleny. Blízko náměstí stojí čtyři stavby, které mají vysokou historickou hodnotu. Jedná se o radnici s věžičkou, kde dnes sídlí městský úřad Ralska. Za radnicí najdeme budovu společenského a informačního centra. P. Matoušek (2005) uvádí jako nejstarší stavbu v obci ranně gotický kostel svatého Havla. Po zrušení VVP Ralsko byl v dezolátním stavu a měl tankem ustřelenou část věže. Bylo zjištěno, že dnes je kostel opraven, ale interiér je nenávratně zničen. Další stavbou je původní škola, která byla zrekonstruována a dnes slouží dětem z Kuřívod.

V západní části obce stojí zámek, který jako všechny původní stavby velmi utrpěl přítomností armády. Dnes má opravenou střechu, ale zbytek stavby je ve velmi neutěšeném stavu. Poslední dvě původní stavby se nachází v severní části obce u silnice vedoucí k Židlovu. Jsou velmi zchátralé a dříve sloužily vojenským účelům (viz Příloha 37). V jižní části Kuřívod najdeme bytovky po sovětských vojácích, které jsou dnes opravené pro občany Ralska.

V Kuřívodech se zachovaly dva pomníky obětem válek. Oba jsou u silnice Mimoň – Mnichovo Hradiště. První je věnován obětem rakousko – pruské války a stojí východně od obce. Druhý je věnován obětem první světové války a stojí v západní části obce. Tento pomník je však citelně poškozen, zmizel z něj stojící voják a kovová pamětní deska (viz Příloha 38).

V jihozápadní části obce bylo koupaliště s betonovou hrází, které také sloužilo jako zásobárna vody v období sucha (viz Příloha 39). Bylo zničeno vojenskou činností, dnes ho připomíná jen podmáčené místo zarostlé rákosím. Kuřívody měly vlastní hřbitov s kaplí,^[30] který se nacházel asi 200 m za obcí po pravé straně u silnice na Bělou pod Bezdězem. Do dnešních dnů se ze hřbitova nic nedochovalo, protože jak popisuje K. Pobuda (2008), byl v roce 1960 těžkou technikou srovnán se zemí. Bylo zjištěno, že prostor hřbitova připomínají pouze vzrostlé lípy a javory, které rostou po jeho obvodu.

Hlavní komunikace, které vedly směr Mimoň, Mnichovo Hradiště, Bělá pod Bezdězem, Jezová a Židlov, jsou dodnes využívány a je zachován jejich původní rádius^[31]. V okolí Kuřívod byla pole a louky, dnes je zde pouze divoká step, která zde zbyla po tankových střelnicích. Je zajímavé, že na zdejších stepích není tak velké množství náletů, jako je tomu severněji na bývalých židlovských střelnicích. Na jich od Kuřívod stála hájovna^[32] dnes je v těchto místech pouze sklep a překrytá studna.

---

[30] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 3732-1.

[31], [32] Třetí vojenské mapování. Mapový list: 3753.

3. 15. Náhlov – Nahlau

Tato částečně zaniklá obec leží v severovýchodní výspě bývalého vojenského prostoru na bývalé českoněmecké jazykové hranici.

Po příchodu sovětů do VVP Ralsko, byl Náhlov spolu s Hradčany, Ploužnicí a Borečkem jedinými sídly, kde mohlo zůstat české obyvatelstvo. V Náhlově byli ubytováni zaměstnanci VLS, kteří pracovali v zemědělské a lesní výrobě (Pecháčková, 1998).

Byly zde vybudovány bytovky pro zemědělské družstvo a tím se narušil původní ráz celé obce. Zachován však zůstal střed obce s českou a německou školou a kaplí. Ostatní stavby, pokud nejsou využívány jako rekreační objekty, jsou zanedbané.

Náhlov je znevýhodněn svojí vzdáleností od významných komunikací a větších sídel. Rozsáhlé území bývalého VVP Ralsko ho dělí od ostatních obydlených částí českolipského okresu na západě. Východně sousedí s malými sídly Českodubská a Liberečka. Budoucí rozvoj Náhlova se upíná na rozvoj bývalého VVP Ralsko a rekreační oblasti okolo Osečné a Hamru na Jezeře (Pecháčková, 1998).

3. 16. Okna - Woken

Zaniklá obec Okna se nachází 11 km východně od Mimoně na silnici z Hvězdova do Jablonce.

V místech, kde rovinatá silnice opouští borové lesy a začíná stoupat na „pláně“ – bývalá tanková střelnice, se doširoka otevírá údolí a v těchto místech stála Okna. Obcí vedla prašná silnice přes Jablonec do Mnichova Hradiště a v jejím středu dělala ostrý oblouk^[33] kolem tehdejšího rybníčku. Kvůli své poloze v blízkosti tankové střelnice se v Oknech nedochoval ani jediný dům.

Dřívější osídlení připomínají pouze maštale a sklepy, které jsou vyhloubeny v blízkých skalnatých svazích po obou stranách cesty z Hvězdova. Některým maštálím se pod tíhou vodou nasáklého pískovce zřítily stropy, takže si jen s dávkou představivosti lze představit jejich velikost. Západně od obce se těžil pískovec, ve skále zůstaly po lomech velké pravidelné zářezy. V jedné ze stěn je vytesán letopočet 1853 se jménem Eichler. Stěny bývalých lomů jsou často porušeny od vojenských střel a nápisů v azbuce (viz Obr. 11, 12).

Střed obce^[34] se nacházel okolo zmiňovaného rybníčku, který zde zachycoval dešťovou vodu (viz Příloha 40). Využíval reliéfu a byl zasazen v místě svažujícího terénu. Dnes je celý zarostlý. Na jeho horním konci se dochoval malý betonový mostek. Vedla přes něj cesta u které stály domy. Cesta splynula s okolím, je zde patrný jen její zářez v terénu. Z domů zbyly jen jejich základy. V prostoru stojí osamělé sloupky od plotů a patníky okolo bývalé cesty (viz Příloha 41). Dodnes tu rostou dvě lípy, které stály před zdejší školou (viz Příloha 42).

K obci také patřilo několik usedlostí vzdálených 1,5 km západně^[35]. Tato osada se jmenovala Dolní Okna. Z původního osídlení nezbylo nic. Bývalou návěs připomínají pouze vzrostlé lípy.

Mezi Dolními Okny a Okny u pramene Ploužnického potoka stála myslivna^[36] (viz Obr. 15, 16.). Po myslivně, která se nacházela v údolí zbyly jen její základy a staré stromy. Ve svahu u bývalé myslivny se nachází dva sklepy, postavené z pískovcových kvádrů. V jednom z nich pramení Ploužnický potok, který sloužil jako

[33], [34], [35], Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 5396-1.

[36] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 5396-1.

zdroj pitné vody pro myslivnu. Odtud byla voda rozváděna pomocí vodovodu, jehož zinková trubka je dodnes ve sklepe.

Obr. 11: Okna, německý nápis v lomu

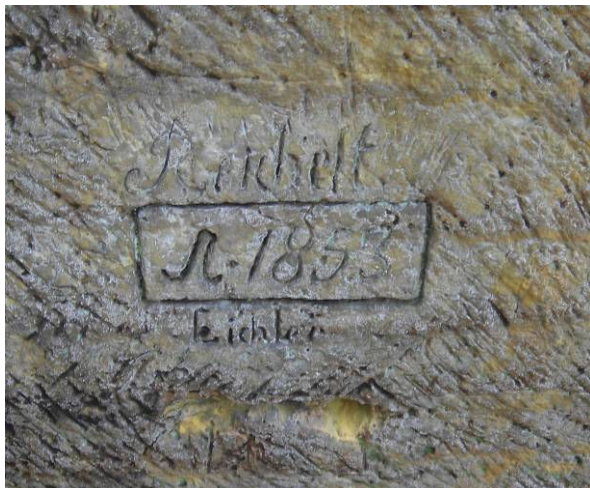

Foto: J. Kykal, 15. 7. 2008

Obr. 12: Okna, sovětský nápis v lomu

Foto: J. Kykal, 15. 7. 2008

Tyto podpisy, které byly vyryty do stěny lomu, dělí více než sto let.

Obr. 13: Okna, myslivna r. 1928

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Obr. 14: Okna, místo myslivny r. 2008

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobovém snímku je zachycena myslivna u Oken. Dodnes se zachovaly jen staré stromy.

3. 17. Olšina – Wolschen

Zaniklá obec leží na bývalých tankových střelnicích Židlov. Prochází jí silnice z Kuřívod do Osečné, jež se v obci kříží s cestami do Palohlav a Proseče. Nedaleko se nachází kóta Hřebínku 408 m n. m.

V obci byla zřízena četnická, telefonní a poštovní stanice, všechny měly široké správní obvody. V provozu také byla mlékárna, cihelna a parní pila, která zajišťovala elektrický proud až do elektrifikace obce v roce 1922 (Matoušek, 2005).

Místo bývalé obce je poznat podle větší koncentrace náletů s viditelnými troskami domů i ze silnice. V obci se nezachovala žádná stavba, všechny byly zničeny armádou. Olšina leží v severovýchodním okraji bývalých tankových střelnic (dnes obora Židlov). V těchto místech již nebyl tak intenzivní vojenský výcvik, proto lze dobře poznat pozůstatky domů. P. Matoušek (2005) uvádí, že uprostřed obce se nacházely dva rybníky, v nichž byla zadržována voda pramenného vodovodu. Bylo zjištěno, že oba rybníky jsou celé zarostlé a v místě, kde ležely, je pokleslý terén (viz Příloha 43, 44). Na návsi, která byla osázena lípami, stála velká kaple (viz Příloha 45), po níž zbyly jen obvodové základy (viz Příloha 46). Z lipového stromořadí zbyla jen jediná. Uprostřed bývalé návsi lze pozorovat panel, který překrývá hlubokou obecní studnu, která je jednou z nejhlubších v Ralsku.

Mezi významné budovy patřila škola. Stála vedle rybníčku, vpravo od hráze, ale dnes se tu nachází pouze sklep. Další takovou stavbou byla pošta, která sídlila ve dvoupatrovém, na svou dobu moderním domě (viz Příloha 47). Zajímavou stavbou pro tuto oblast byla mlékárna, která svým vysokým komínem vzbuzovala průmyslový dojem v zemědělském okolí. Stála na jihu obce a lze po ní najít pálené cihly ze zbořeného komína.

Z vedlejších komunikací, které odbočovaly z hlavní silnice, je zřetelná jen jedna. Vede od bývalého rybníka severně na konec obce. Tam, kde měli lidé u domů zahrady s ovocnými stromy, dnes stojí staré jabloně, třešně a lísky. Vyspělost tehdejších staveb v Olšině dokládají i dochované železobetonové konstrukce staveb a sklepů. U bývalých stavení se vyskytují zatopené septiky a malé vodní nádrže z pálených cihel nebo kamení. V nich obyvatelé zadržovali srážkovou vodu pro vlastní potřebu a zavlažování.

3. 18. Palohlavy – Halbehaupt

Palohlavy leží ve východní části bývalého VVP Ralsko, 300 m od silnice, která vedla z Olšiny ke křižovatce cest do Holiček a Svěbořic. K Palohlavům, z této kdysi prašné cesty, odbočovala polní cesta. Všechny stavby v obci byly zničeny a jsou patrné jen základy zdí, sklepy a vybetonované nádrže na srážkovou vodu.

Náves^[37] lze poznat jen těžko, nachází se asi 50 metrů vlevo od příjezdové cesty do vsi (viz Příloha 48). Zde stávala škola, kaple a památník padlým z první světové války (Dvořák, 2008). Dnes po nich nejsou sebemenší památky (viz Příloha 49, 50, 51). V obci byl vybudovaný důmyslný systém sedmi rybníčků^[38] pro zadržování srážkové vody. Což je největší počet v Ralsku a dodnes se v nich drží voda. Rostou zde také staleté lípy a duby, na kterých lze v korunách vidět kování, kterým byly kdysi zpevněny, aby se nerozpadly. Tak jako ostatní zaniklé obce trápí i Palohlavy velká koncentrace náletů.

Obec měla ve své blízkosti hřbitov, nacházel se asi 500 m dále po silnici směrem k Dolní Novině. Do dnešních dnů se zachovaly staré schůdky, co dříve vedly k hřbitovní bráně. Náhrobky leží povalené v trávě, ale většina jich je pod zeminou. Rostou zde staré acháty, zem je porostlá břečťanem a i dnes toto místo působí pietním dojmem. Součástí hřbitova, které si nelze nevšimnout, je i alej starých lip, kterou se kdysi přicházelo (viz Příloha 52). Cesta, jež kdysi vedla alejí, je jen těžko patrná a ztrácí se ve vysoké trávě.

---

[37], [38] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 5625-1.

3. 19. Ploužnice – Plauschnitz

Z větší části zaniklá obec leží 3 km jižně od Mimoně. Obec je situována podél levého břehu Ploužnického potoka, pravý břeh lemuje sousední vesnici Hvězdov.

Z hlavní silnice Mimoň – Kuřívody odbočuje vlevo okresní silnice, podél které bylo hlavní osídlení obce. Z 86 domů (viz Tab. 2) zbylo asi jen 37 (viz Příloha 13), původní stavby stojí okolo hlavní silnice Mimoň – Kuřívody. Další pak u křižovatky, kde ze silnice odbočuje cesta do Hvězdova. Několik domů je roztroušeno podél potoka a tři domy stojí u hostince „Blízalka“. Všechny domy jsou v soukromém vlastnictví a zrekonstruovány. Po ostatních stavbách se nenacházejí velké pozůstatky. U Ploužnického rybníka stál mlýn^[39], který je dnes zničený. V blízkosti stojí původní zchátralé hospodářské budovy.

V údolí, které odděluje Ploužnici a Hvězdov, zbudovali vojáci v sedmdesátých letech tři vodní nádrže (Hons, 2007). Nádrže zadržují vody Ploužnického potoka, který v těchto místech tekl dvěma koryty v travnaté nivě (viz Příloha 53).

U cesty do Oken, nedaleko rybníka, byla v obci kaple^[40], po které nejsou žádné pozůstatky (viz Příloha 54). Nad obcí v lese stál hřbitov^[41], který dnes připomíná několik povalených náhrobků. Na zbývající části hřbitova roste borový les.

Na katastru Ploužnice bylo za pobytu Sovětské posádky vybudováno velké sídliště pro vojáky a teplárna, která vytápěla celý areál. Dnes je většina panelových domů opravena a obydlena. Teplárna vytápí ploužnické sídliště i byty v Mimoně.

Obr. 15: Ploužnice, hostinec r. 1931

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Obr. 16: Ploužnice, budova hostince r. 2008

Foto: J. Kykal, 25. 10. 2008

Na dobovém snímku je zachycen hostinec U slunce. Budova je výrazně přestavěná a neobydlená.

[39], [40], [41] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 5845-1.

3. 20. Proseč – Proschwitz

Zaniklá obec leží ve východním okraji bývalého VVP Ralsko, přibližně 1,5 km od Olšiny a 1 km od říčky Zábrdky. K Proseči uhýbala prašná cesta z Olšiny, která byla lemovaná alejí ovocných stromů. Cesta se do dnešních dob nezměnila, je zde i alej, dnes už starých stromů. Pod třešní, asi 200 m od Olšiny, se dochovala boží muka, která jsou k vidění na území Ralska jen výjimečně.

Hlavní komunikace, která prochází obcí se zachovala v původním místě, protože je využívána VLS. Uprostřed obce se silnice rozbíhá několika směry k Jablonci a Novému Mlýnu směrem k Zábrdce. Vedlejší cesty k bývalým stavením jsou dnes jen těžko znatelné. P. Matoušek (2005) dokládá, že uprostřed obce na rozcestí stála pod vzrostlými lípami kaple. Bylo zjištěno, že dnes je zde pouze povalené zdivo.

Všechny stavby byly zničeny, kromě vodárny která stojí v jižní části Proseče. Tato betonová stavba je válcovitého tvaru o průměru 3 m a stojí na cihlové podezdívce (viz Příloha 55). P. Matoušek (2005) uvádí, že do vodárny se čerpala voda ze Zábrdky a z ní pak byla rozváděna obecním vodovodem.

Pozůstatky domů jsou dobře znatelné hlavně v severní části obce, kde se terén prudce svažuje. Zde jsou dobře vidět terasy z kamenů s pozůstatky schodiště. Uprostřed vesnice se nacházel rybník^[42], který ležel těsně pod cestou vedoucí z Olšiny. Dnes je toto místo zarostlé a je poznat podle mírně pokleslého terénu. V jeho blízkosti se nacházejí trosky statku, po kterém zůstaly jen masivní zděné sloupy od vrat (viz Příloha 56).

Dále se zde vyskytuje několik bývalých nádrží. Největší se nachází v severovýchodní části obce, je celá vyzděná z pálených cihel. Obec byla zničena zcela zbytečně. Výcvik vojsk se jí nedotkl, protože leží na samém okraji Ralska. Na dohled odtud stojí vesnice, které unikly ze spárů vojenského prostoru.

---

^[42] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 3644-1.

3. 21. Prosíčka – Prositschka

Tato bývalá obec byla jednou z nejmenších a čítala pouhých 14 domů. Nachází se na samé východní výspě VVP Ralsko. Ležela mimo hlavní komunikace na náhorní plošině pod vrcholem Prosíčská horka (410 m n.m.). Do obce vedla cesta z asi jeden kilometr vzdáleného Chlumu a dále pokračovala do Mukařova, který již leží mimo VVP.

Přímé okolí obce bylo bezlesé a vyskytovaly se zde louky a pole, na kterých místní obyvatelé nacházeli obživu. Ve vzdáleném okolí obklopovaly obec husté lesy. Kvůli dobré poloze si Prosíčka vybrala armáda pro letecká cvičení. Z bývalé obce se tak stala letecká střelnice. J. Sluka (2009) se zmiňuje, že toto místo je dnes nejpostiženějším místem ve vojenském prostoru Ralsko, co se týče výskytu nevybuchlé munice. Server AVIS (2003) upozorňuje, že na dobu dalších sta let je zde vyhlášena stavební uzávěra a území nesmí být uměle zalesněno, aby nedošlo k výbuchu munice.

Původní bezlesé okolí obce dnes přirozeně zarůstá mladým borovým lesem. Samotné domy zde nejvíce připomíná rozbořené obvodové zdivo. Místy lze nalézt zbytky schodiště, nebo pískovcového koryta pro dobytek (viz Obr. 17, 18). Uprostřed obce jsou vzrostlé lípy, které připomínají místo bývalé návsi, kde stála kaple^[43].

Obr. 17: Prosíčka, schody

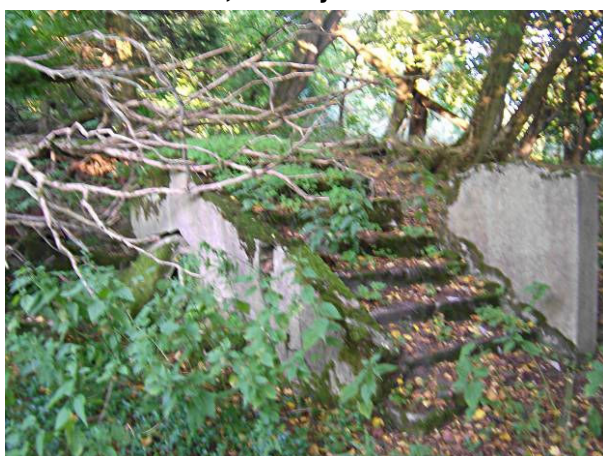

Foto: J. Kykal, 26. 8. 2008

Obr. 18: Prosíčka, koryto

Foto: J. Kykal, 26. 8. 2008

^[43] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 2723-1.

3. 22. Svébořice – Schwabitz

Z původní bohaté a rozlehlé obce zbylo jen pár posledních pozůstatků připomínajících zdejší osídlení. Obec se rozprostírala směrem z východu na západ podél Svébořického potoka. Hlavní dopravní tepnou byla cesta z Mimoně, která procházela celou obcí (viz Příloha 57).

Na území obce se dochovaly dvě stavby v žalostném stavu. První je malá vodárna v blízkosti rybníka, ve které je pramen vody (viz Příloha 68). Další stavba je stará betonová vodárenská nádrž, která stojí na stráni jižně do rybníka a je z větší části pod zemí. Byla z ní rozváděna voda do místního vodovodu.

V západní části obce se nachází mírný kopec, pod kterým se obec rozkládala. Nalevo od silnice si můžeme všimnout vodní nádrže. Dříve zde byly dva rybníky^[44], které jsou dnes zarostlé a k nerozeznání od okolního reliéfu. Dále, směrem do bývalé obce, se nacházelo těžiště osídlení (viz Příloha 58). V těchto místech stály reprezentativní domy jako škola a hostinec (viz Příloha 59). Byla zde většina obytných budov a statky. Nad těmito hospodářskými usedlostmi se nacházela severním směrem pole (viz Příloha 60). Ta se výcvikem vojsk změnila v poušť a dnes jsou zarostlá nálety. Za dob VVP byla v těchto místech zřízena střelnice RPG, proto je tato část zcela zdevastovaná. Jen zřídka se objevují sklepy, či studně. Pozůstatky budov jsou jen ojedinělé. Komunikace zcela splynuly s okolním terénem. Dříve udržované koryto Svébořického potoka bylo desítky let zaneseno. Potok tu následně vytvořil rozsáhlé mokřady a jeho koryto bylo znovu vyhloubeno a narovnáno až v roce 2007 VLS. Jižně se v prudkém svahu zachovalo velké množství sklepů vytesaných v pískovci. Jen nepatrné jsou pozůstatky po domech, které u nich stály (viz Příloha 61).

Centrum obce^[45] bylo v místech, kde silnice uhýbá okolo rybníka, který dříve sloužil jako veřejné koupaliště. V roce 2007 byl VLS vyčištěn a byla mu zpevněna hráz (viz Příloha 62). Okolí rybníka bylo místem odpočinku a setkávání lidí, stála zde plovárna a hostinec (viz Příloha 63, 64). Nad rybníkem stál jeden z největších kostelů v oblasti, dnes po něm zbyly pouze trosky (viz Příloha 65). Zachovala se jen stará lipová alej, která ke kostelu vedla (viz Příloha 66).

---

^[44], ^[45] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 7604-1.

Ve východní části obce se nacházejí výraznější pozůstatky staveb. V těchto místech neprobíhal intenzivní vojenský výcvik. Dnes zde jsou znatelné rozvaliny zdí bývalých statků. Je zde větší množství sklepů, které jsou dobře přístupné. Na zemi se nachází původní rozbité láhve a nádobí. Je zde několik vzrostlých lip, které doplňují staré ovocné stromy a nálety lísek. Nacházejí se zde mokřady Svébořického potoka, který napájí zdejší rybník.

V reliéfu jsou stále poznat jednotlivé úvozy, které se táhnou na jihu vesnice do příkrého svahu do horní části vsi. V blízkosti rybníka se nachází pramen, který zde vyvěrá i za největšího sucha. Na celém území Svébořic se často dají nalézt vypálené patrony z RPG, nejčastěji však okolo rybníka (viz Příloha 67). Stavby vojenského charakteru, které se zde zachovaly, jsou pozorovatelné stojící v západní části obce.

Katastrálně ke Svébořicím patřil také velký zemědělský dvůr Ostrov – Spörning^[46]. Nacházel se asi 1,5 kilometru severovýchodně a choval se v něm skot a koně (Hons, 2007). K Ostrovu vedla cesta, která byla lemovaná ovocným stromořadím^[47], jež se částečně zachovalo. Od západu k dvoru ústila úvozová cesta, která se klikatila roklemi. Úvoz je dodnes zachovalý.

Na místě bývalého dvora je jen velká hromada trosek, která byla nahrnuta těžkou technikou po jeho zboření (viz Příloha 69). Před bývalou branou stojí dvě vzrostlé lípy a za nimi se rozprostírá prázdno. Několik desítek metrů od dvora, nad příkrou strání, se nachází vodní betonová nádrž. Jedná se o největší betonovou nádrž v zaniklých obcích Ralska a je velkých rozměrů, asi 15 x 10 m a 3 m hloubky. Je opatřena schůdky, jež vedou na její dno a stavidlo stojí v prázdném prostoru nádrže. Samotná nádrž je silně zarostlá nálety (viz Příloha 70). Zajímavé je, jak její stavitelé počítali s jejím zasazením do terénu, který se k nádrži svažuje. Odtékající voda ústila přímo do prudké rokle.

---

^[46] Třetí vojenské mapování. Mapový list: 3753.

^[47] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 7604-1.

3. 23. Zábrdské mlýny

Zábrdka v minulosti oddělovala německy mluvící obyvatelstvo na západě od českého na východě. Po odstoupení Sudet tvořila Zábrdka hranici protektorátu Čechy a Morava s německou Třetí říší (viz Obr. 19, 20), (www.zabrdka.wz.cz, 2008). Po vzniku VVP Ralsko tvořilo údolí Zábrdky jeho východní hranici. V údolí se nacházely tři mlýny: Pytlíkovský, Nový, Zourovský.

Údolí je orientováno přibližně ve směru sever – jih. Je převážně úzké, ale místy se rozšiřuje, vyskytují se nivní louky. Jinde údolí pokrývá mokřad a náletové dřeviny. Svahy jsou strmé a vystupují z nich pískovcové stěny. V údolí také vyvěrá několik vydatných pramenů. Tok přirozeně meandruje, jen místy byl přehrazen a byly na něm zbudovány rybníky, které se z většiny nedochovaly. Hráže rybníků a stavidla náhonů dnes tvoří malé jezy a přepady. Údolím prochází lesní cesta, která je jen v severní části zpevněná. Na Zábrdce se na několika místech nacházejí menší mostky, především v blízkosti mlýnů. Zábrdka byla také využívána jako zdroj pitné vody pro vesnice položené nad ní, které měly vždy vody nedostatek. Z údolí byla voda čerpána do vodojemů a z nich rozváděna vodovody do jednotlivých domů. Do okolních obcí vedly z údolí cesty roklemi nebo úvozy, které jsou dnes patrné.

Pytlíkovský Mlýn - Sägemühl je nejnižěji položený. Vedou k němu lesní cesty z bývalého Jablonce, nebo z Vycmanova. Samotná stavba mlýna je v dezolátním stavu, stojí jen několik nosných zdí do výšky několika metrů. Zajímavé je, že se dochovala část schodiště a sklep z pískovcových štuků, který je přístupný. Nad mlýnem je patrná betonová nádrž, do které tekla voda z náhonu. V blízkosti mlýna stojí bývalá hospodářská budova, kterou majitel přestavuje na obytnou. Celý pozemek mlýna je v soukromém vlastnictví. Několik stovek metrů proti proudu se nachází stavidlo náhonu.

Nový Mlýn - Neumühl se nachází asi tři kilometry proti proudu Zábrdky nad Pytlíkovským mlýnem. V jeho blízkosti se nad údolím ze západu nacházejí zaniklé Kostřice a z východu malebná vesnička Vápno. Z obou sídel k mlýnu vedou lesní cesty. Budova mlýna je zrekonstruovaná a slouží jako rekreační objekt (viz Příloha 71). Za mlýnem stojí zbytky zdí hospodářských stavení. V okolí mlýna se nachází několik hloubených sklepů v pískovcové skále. Dochoval se také ovocný sad a náhon, který vedl na mlýnské kolo. Asi 200 metrů nad mlýnem se nachází rybníček, který zadržoval vodu pro náhon. Blízko od rybníčku je bývalé stavidlo

náhonu (viz Příloha 73). Okolní svahy jsou dnes porostlé borovým lesem, ale dříve byly holé.

Zourovský Mlýn – Sauermühl se nachází necelý kilometr nad Novým mlýnem (viz Příloha 72). K mlýnu vedou lesní cesty z Vápna a zaniklé Křídý. Z budovy mlýna se do dnešních dnů nedochovalo téměř nic, pouze v místech kde stál, se nacházejí trosky zdiva a tlející trámy z krovů. Server www.zabrdka.wz.cz (2008) uvádí, že u mlýna byla také pila, na které se zpracovávalo dřevo z okolních lesů, byla provozována do roku 1957.

Do dnešních dnů se v blízkosti mlýna dochovaly velké tesané pískovcové maštale a stará studna, ve které je stále voda. U mlýna se nacházel rybník, ale dnes je jeho místo zarostlé mokřadem a klikatí se jím Zábrdka. Jediné co zbylo po rybníku je hráz a jeho výpust'. Tvoří ji jednoduchý přepad, přes který se stále valí voda. Pod výpustí se dochovala zchátralá vodárna, odkud se pravděpodobně čerpala voda do výše položených obcí (viz Příloha 74). K. Pobuda (2008) se zmiňuje, že v 60. letech je mlýn opuštěn a byl lidmi rozebírán na stavební materiál. Jeho trosky ještě v 80. letech stály, ale poté byl kompletně srovnán se zemí.

Obr. 19: Zábrdka, mostek r. 1940

Zdroj: J. Sluka

Obr. 20: Zábrdka, mostek r. 2009

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobovém snímku je zachycena hranice Protektorátu a Třetí říše v porovnání se stavem v roce 2009. Hranice probíhala korytem Zábrdky. Lidé na dobovém snímku stojí v Protektorátu Čechy a Morava.

3. 24. Židlov – Schiedel

Zaniklá obec leží uprostřed bývalých tankových střelnic. Obcí procházela silnice ze 3 kilometry vzdálených Kuřívod do Osečné, podél níž stála první polovina obce^[48]. Druhá polovina^[49] se od této silnice odvracela více do prostoru bývalých polností. V dobách vojenského prostoru zde probíhal nejintenzivnější tankový výcvik, proto se nedochovaly větší pozůstatky staveb (viz Obr. 21). Je patrné pouze místo bývalého rybníčku, studny (viz Obr. 22), několik sklepů se základy obvodových zdí a sloupky od plotů. To je vše, co zbylo po jedné z největších obcí Ralska.

Rodačka ze Židlova paní Suskeová navštívila s doprovodem minulý rok místo kde stál Židlov. I po desetiletích dokázala rozpoznat významná místa, jako škola, náves, statky sousedů. Místo svého rodného domu poznala podle tří rozkvetlých pivoňek, které zasadila její maminka před jejich domem (Dvořák, 2008).

Obr. 21: Židlov, místo obce

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Obr. 22: Židlov, studna

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Obrázek vlevo zachycuje prostor, kde stála obec a po jejím vysídlení tanková střelnice. Původní zemědělský charakter krajiny se změnil v divokou lesostep. Na obzoru se vypíná Ještěd. Vpravo je zachycena studna z pískovcových kvádrů, tento typ studny je charakteristický pro celou oblast Ralska.

^[48], ^[49] Císařské otisky stabilního katastru. Mapový list: 9425-1.

4. Závěr

Na území České Republiky, hlavně v pohraničí, se nachází mnoho oblastí, kde došlo k zániku sídel. Tato sídla zanikla hlavně z důvodu zřízení pohraničního pásma, vojenských prostorů, či těžební činností. O většině z těchto zaniklých sídel se podrobněji zmiňují různé monotematické publikace. Avšak o zaniklých obcích v Ralsku pojednávají jen publikace s jejich stručnou historií. Proto tato diplomová práce přináší širší informace o těchto sídlech. Snaží se tak zaplnit mezeru, která se po delší dobu nacházela na poli publikací.

Teoretická část pojednává o území bývalého VVP Ralsko jako celku. Je uvedena základní charakteristika oblasti. Kapitola Přírodní poměry vyzdvihuje rozmanitost povrchu a přírodní hodnoty, které zde vznikly díky uzavření prostoru okolnímu světu. Další kapitola je věnována historii území. Poukazuje na specifickou krajinu, jež vedla k zřízení vojenského prostoru. Popisuje vývoj VVP, jeho dopady na původní funkci oblasti a jeho postupné přetváření až do zrušení a předání civilnímu sektoru. Navazují kapitoly, které se podrobněji zabývají obyvatelstvem a jeho všedním životem. Kapitola Obyvatelstvo vystihuje vývoj a pohyb obyvatelstva v oblasti od vzniku Československé republiky po současnost. Následují kapitoly Zaměstnání obyvatel, Služby, Školství, Kulturní život a dialekt. Ty mají za úkol přiblížit čtenáři každodenní život lidí, jež v oblasti Ralska žili a vyvolat uvědomění si, že v dnes liduprázdné krajině existoval pestrý společenský život.

Praktická část charakterizuje zaniklé a částečně zaniklé obce. Zkoumané území, v němž se sídla nacházejí, je rozlehlé a rozmanité, proto bylo terénní šetření a jeho zmapování nejsložitější a časově nejnáročnější částí diplomové práce. Tento sběr dat je to nejcennější, z čeho autor při tvorbě vycházel a celá práce se od něho odvíjí. Na základě terénního šetření je podrobně popsán dnešní stav sídel v porovnání s jejich původním stavem a funkcí.

K tvorbě práce bylo nezbytné získání informací od pamětníků nebo od lidí, kteří se zabývají stejnou problematikou. Jelikož většina pamětníků již nežije, bylo složité takové informace získat. Tyto informace se staly pojítkem mezi terénním šetřením a prací s katastrálními mapami. Jedním z největších počinů diplomové práce je retrospektivní fotodokumentace, jež zdůrazňuje změny v sídlech, které se udály od jejich zničení. Je obsáhlá a pokrývá většinu obcí. Dokládá tak čtenáři vizuální podobu zkoumaného území, jež je pro tuto práci důležitá.

Na základě obsahu diplomové práce bylo autorovi nabídnuto podílet se na publikaci, zabývající se touto tematikou. Shromážděné informace by proto mohly přispět k tvorbě nových publikací, zabývajících se zaniklými obcemi Ralska, nebo k vytvoření jejich průvodce. Do budoucna chce autor společně s kompetentními institucemi v každé zaniklé obci vztyčit informační tabule, které by informovaly turisty o minulosti sídel a charakteru krajiny.

5. Zdroje dat

Literatura

1. MATOUŠEK, P. (2005): Bývalý vojenský prostor Ralsko, Obce živé i zaniklé. Mikroregion Podralsko, Bělá pod Bezdězem, 33 s.
2. BLAŽKOVÁ, J. (1997): Vznik vojenského újezdu Ralsko. In: Vlastivědný sborník Českolipska. Okresní vlastivědné museum Česká Lípa, s. 9-46.
3. HONCŮ, M. (1998): Biologické a krajinné hodnoty území bývalého vojenského výcvikového prostoru Ralsko. In: Geografie – Sborník ČGS, 103, č. 3, s. 171 - 189.
4. CHYTIL, A. (1930): Chytilův místopis Československé republiky. 3. vydání, Praha.
5. PECHÁČKOVÁ, I. (1998): Osídlení a obyvatelstvo. In: Geografie – Sborník ČGS, 103, č. 3, s. 237 – 252.
6. POŠTOLKA, V. (1998): Revitalizace a nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko. In: Geografie – Sborník ČGS, 103, č. 3, s. 156 – 170.
7. Retrospektivní lexikon obcí České republiky 1850 – 1970, FSÚ, Praha 1978.
8. RŮŽKOVÁ, J., ŠKRABAL, J. a kol. (2006): Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005. 1. vydání, ČSÚ. Praha, 759 s. ISBN - 80-250-1310-3
9. SDRUŽENÍ NÁHLOV (2005): Probouzející se Ralsko. Praha, Sdružení Náhlov, 63 s.
10. ŠINDLAUER, Z. (1999): Už dlouho nejel žádný vlak. END, Česká Lípa,

11. *Zaniklé obce na východ od Ralska*. 2. Svazek. HONS, O. Mimoň: [s.n.], 2007. 34 s.

Internetové zdroje

12. *Agentura vojenských informací a služeb* [online]. c 2003, poslední revize: 22. 8. 2003 [cit. 2009-02-25].
Dostupné z: <http://www.army.cz/avis/a%20report2003/08/26.htm>.
13. BERAN, Pavel. *Zaniklé obce po roce 1945* [online]. c 2005, poslední revize: 25. 2. 2009. [cit. 2009-02-25].
Dostupné z: http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=11&duv=vvp_ralsko
14. *Místopis České republiky* [online]. Poslední revize: 12. 8. 2005. [cit. 2009-02-25].
Dostupné z: <http://zabrdka.wz.cz/Zabrdka/Zabrdka.htm>
15. *Český Úřad zeměměřičský a katastrální, archivní mapy* [online]. c 2006, poslední revize: 12. 3. 2009. [cit. 2009-04-17].
Dostupné z: http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_main_02_index.html
Císařské otisky stabilního katastru. Mapové listy: 0873-1, 1965-1, 2073-1, 2282-2, 2445-1, 2723-1, 2882-1, 3644-1, 3732-1, 7604-1, 5396-1, 5462-1, 5625-1, 7409-2, 9425-1.
16. *Laboratoř geoinformatiky Univerzita J.E. Purkyně* [online]. c 2005, poslední revize: neuvedeno. [cit. 2009-04-17].
Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_region.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=3vm&map_region=75#
Třetí vojenské mapování. Mapové listy: 3753, 3754.

17. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. c 2005, poslední revize: neuvedeno. [cit. 2009-04-17].
Dostupné z: http://geoportal.cenia.cz/mapsphere/MapWin.aspx?M_Site=cenia&M_Lang=cs

Rozhovory

18. Pobuda Kurt – rodák z Hvězdova, řízený rozhovor z října 2008
19. Dvořák Jaroslav – odborník na zaniklé obce Ralska, řízený rozhovor z listopadu 2008
20. Hons Osvald – historik města Mimoně, řízený rozhovor z října 2008
21. Sluka Jaroslav – Hajný VLS divize Mimoň, řízený rozhovor z dubna 2009
22. Günter Jaroslav – Potomek rodáků z Hvězdova, řízený rozhovor z dubna 2009
(Rozhovory zpracovány autorem diplomové práce)

6. Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1: Pohled na Černou Novinu.....	3
Příloha 2: Boží muka u Černé Noviny	3
Příloha 3: Dolní Novina, bývalý rybník	3
Příloha 4: Dolní Novina, bývalý mlýn.....	3
Příloha 5: Hostinec Bílý Koník r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008	4
Příloha 6: Holičky, střed obce r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2009	4
Příloha 7: Holičky, hostinec r. 1938 v porovnání se stavem v r. 2009	5
Příloha 8: Holičky, skalní obydlí	5
Příloha 9: Holičky, náhrobek na hřbitově	5
Příloha 10: Horní Krupá, střed obce v r. 1925 v porovnání se stavem v r. 2008	6
Příloha 11: Skalní prostory	6
Příloha 12: Krupský dvůr	6
Příloha 13: Mapa Hvězdova a Ploužnice r. 1939 v porovnání se stavem v r. 2008	7
Příloha 14: Kulhánkův hostinec r. 1919 v porovnání se stavem v r. 2008.....	8
Příloha 15: Penzion Heilek r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008	8
Příloha 16: Pohlednice Hvězdova z r. 1921 v porovnání se stavem v roce 2008.....	9
Příloha 17: Hotel Lebenswende r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008	9
Příloha 18: Hvězdov, východní část r. 1920 v porovnání se stavem v r. 2008	10
Příloha 19: Rybník s plovárnou r. 1938 v porovnání se stavem v r. 2009	10
Příloha 20: Zotavovna Kinderheim r. 1932 v porovnání se stavem v r. 2008	11
Příloha 21: Nový Dvůr r. 1936 v porovnání se stavem v r. 2009	11
Příloha 22: Nový Dvůr r. 1925 porovnání se stavem v r. 2009	12
Příloha 23: Jablonec, střed obce r. 1935 v porovnání s r. 2008	12
Příloha 24: Jablonec, střed obce r. 1939 v porovnání se stavem v r. 2008.....	13
Příloha 25: Jablonec, západní část r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008	13
Příloha 26: Jablonec, kostel r. 1939 v porovnání se stavem v r. 2008	14
Příloha 27: Jezová, křižovatka r. 1939 v porovnání se stavem v r. 2008	14
Příloha 28: Hornův hostinec r. 1926 v porovnání se stavem v r. 2009	15
Příloha 29: Kaple r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2008	15
Příloha 30: Kracmanov, střed obce	16
Příloha 31: Kracmanov, munice	16
Příloha 32: Kuřívody, celkový pohled r. 1935 v porovnání se stavem v r. 2008	16
Příloha 33: Kuřívody, náměstí rok neuveden v porovnání se stavem v r. 2008	17
Příloha 34: Kuřívody, pošta r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008	17
Příloha 35: Kuřívody, hostinec r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2008.....	18
Příloha 36: Hostinec Bílý Jelen r. 1923 v porovnání se stavem v r. 2008.....	18
Příloha 37: Kuřívody, ruiny původního domu v severní části.....	19
Příloha 38: Kuřívody, pohlednice r. 1932 v porovnání se stavem v r. 2008	19

Příloha 39: Kuřívody, koupaliště r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2008.....	20
Příloha 40: Okna, náves r. 1925 v porovnání se stavem v r. 2009	20
Příloha 41: Okna, náves r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008	21
Příloha 42: Okna, škola r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008	21
Příloha 43: Olšina, střed obce r. 1938 v porovnání se stavem v r. 2008	22
Příloha 44: Olšina, rybník 1918 porovnání se stavem v r. 2008	22
Příloha 45: Olšina, náves r. 1938 v porovnání se stavem v r. 2009	23
Příloha 46: Olšina, kaple r. 1936 v porovnání se stavem v r. 2009	23
Příloha 47: Olšina, pošta r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2009	24
Příloha 48: Polohlavy, náves r. 1919 v porovnání se stavem v r. 2009	24
Příloha 49: Palohlavy, škola r. 1926 v porovnání se stavem v r. 2009	25
Příloha 50: Palohlavy, památník padlým r. 1926 v porovnání se stavem v r. 2009	25
Příloha 51: Palohlavy, hlavní ulice r. 1920 v porovnání se stavem v r. 2008	26
Příloha 52: Palohlavy, hřbitovní alej a náhrobek.....	26
Příloha 53: Údolí Ploužnického potoka r. 1925 v porovnání se stavem v r. 2009	27
Příloha 54: Ploužnice, kaple r. 1919 v porovnání se stavem v r. 2008	27
Příloha 55: Proseč, vodárna.....	28
Příloha 56: Proseč, sloupy od vrat	28
Příloha 57: Svěbořice, hlavní silnice r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008	28
Příloha 58: Svěbořice, střed obce r. 1926 v porovnání se stavem v r. 2008	29
Příloha 59: Svěbořice, střed obce r. 1935 v porovnání se stavem v r. 2008	29
Příloha 60: Svěbořice, západní část r. 1925 v porovnání se stavem v r. 2008.....	30
Příloha 61: Svěbořice, skalní obydlí r. 1935 v porovnání se stavem v r. 2008	30
Příloha 62: Svěbořice, rybník r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008	31
Příloha 63: Svěbořice, hostinec r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008.....	31
Příloha 64: Svěbořice, kostel r. 1936 v porovnání se stavem v r. 2008.....	32
Příloha 65: Svěbořice, východní část r. 1936 v porovnání se stavem v r. 2008	32
Příloha 66: Svěbořice, lipová alej r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2009	33
Příloha 67: Svěbořice, RPG	33
Příloha 68: Svěbořice, RPG	33
Příloha 69: Ostrov, pozůstatky	34
Příloha 69: Ostrov, vodní nádrž.....	34
Příloha 71: Nový mlýn r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2008	34
Příloha 72: Zourovský mlýn r. 1923 v porovnání se stavem v r. 2008	35
Příloha 73: Zábrdka, stavidlo.....	35
Příloha 74: Zourov, vodárna.....	35

Černá Novina – Schwarzwald

Příloha 1: Pohled na Černou Novinu

Foto: J. Kykal, 15. 7. 2008

Příloha 2: Boží muka u Černé Noviny

Foto: J. Kykal, 15. 7. 2008

Snímek vlevo zachycuje místo, kde stála největší část osídlení. Uprostřed snímku stojí vzrostlé stromy, zde stála kaple. Na obzoru se vypíná Ještěd. Snímek vpravo zachycuje boží muka, která byla v Ralsku jako jedna z mála zrekonstruována.

Dolní Novina – Niederwald

Příloha 3: Dolní Novina, bývalý rybník

Foto: J. Kykal, 12. 9. 2008

Příloha 4: Dolní Novina, bývalý mlýn

Foto: J. Kykal, 12. 9. 2008

Zajímavostí je, že v obci nebyla žádná tekoucí voda, přesto zde stál mlýn, který byl napájen srážkovou vodou z rybníka. Mlýn fungoval pouze v období, kdy bylo dost

vody. Obyvatelé maximálně využívali terénu pro zadržování vody a její transport náhonem k mlýnu.

Příloha 5: Hostinec Bílý Koník r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 12. 9. 2008

V místě, kde stál penzion Bílý Koník se nachází sklep a staré ovocné stromy. Trosky zdiva jsou jen nepatrné. Okolní prostor plní zemědělskou funkci jako dříve. Plochy jsou využívány jako pole a louky.

Holičky – Hultschken

Příloha 6: Holičky, střed obce r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 8. 3. 2009

Na dobovém snímku je zachycen střed obce, kde se nacházelo nejvíce staveb. Dnes zde nelze pozorovat žádné pozůstatky, ale je zde patrné místo, kde byl rybníček na srážkovou vodu.

Příloha 7: Holičky, hostinec r. 1938 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 8. 3. 2009

Na dobovém snímku je zachycen hostinec a v popředí mladý javor. Dnes se na místě nacházejí nepatrné trosky a vzrostlý javor. Vpravo mimo záběr je vytesané skalní obydlí, které patřilo k hostinci.

Příloha 8: Holičky, skalní obydlí

Foto: J. Kykal, 8. 3. 2009

Příloha 9: Holičky, náhrobek na hřbitově

Foto: J. Kykal, 8. 3. 2009

Na snímku vlevo je zachyceno ojedinělé skalní obydlí. Většina tesaných prostorů v Ralsku sloužila pouze pro hospodářské účely. Vpravo je typický příklad zaniklého hřbitova, jenž v lepším případě připomínají povalené náhrobky.

Horní Krupá - Ober Krupai

Příloha 10: Horní Krupá, střed obce v r. 1925 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, (21. 6. 2008)

Foto: J. Kykal, 5. 8. 2008

Na dobovém snímku je zachycena kaple s věžičkou, vlevo od ní je škola a další obytné budovy. Dnes se zachoval pouze lučinatý prostor, zarůstající nálety.

Příloha 11: Skalní prostory

Foto: J. Kykal, 5. 8. 2008

Příloha 12: Krupský dvůr

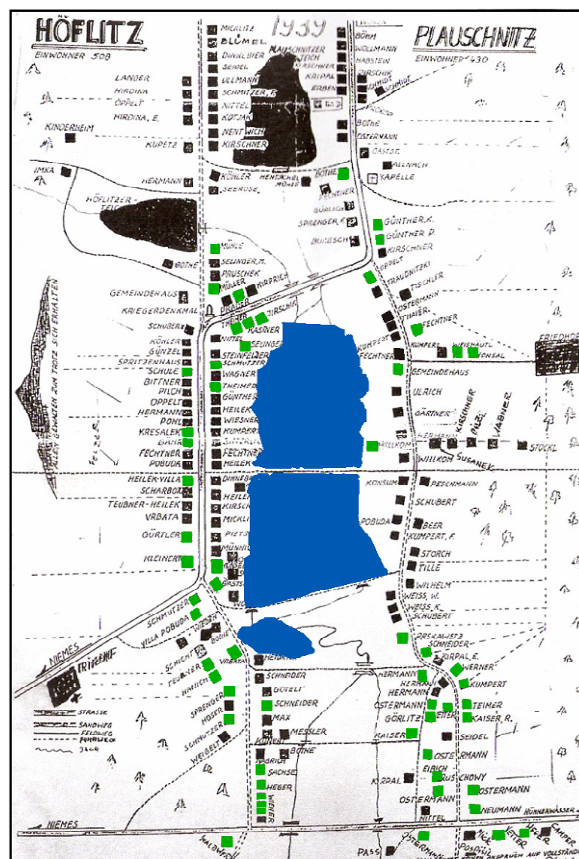
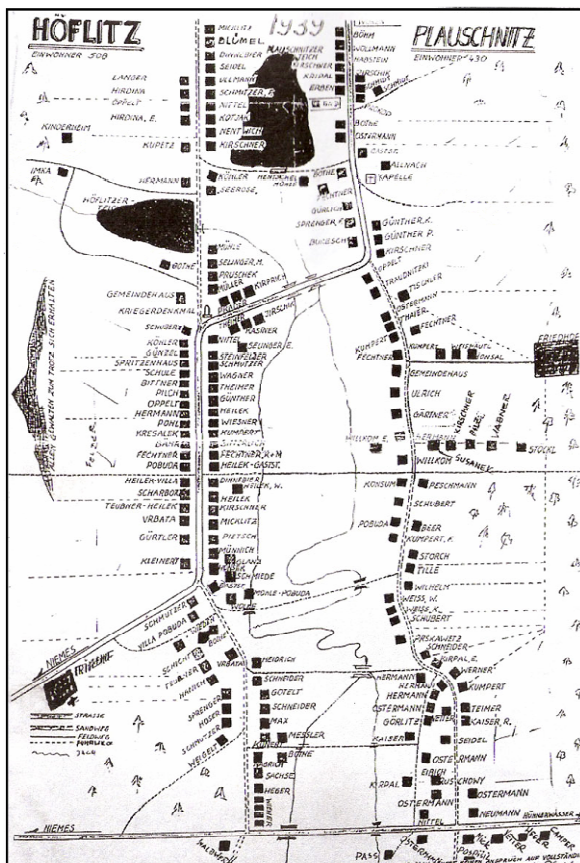
Foto: J. Kykal, 5. 8. 2008

Snímek vlevo zachycuje jeden z typických skalních prostorů, které se v Horní Krupě často vyskytují. Na snímku vpravo jsou zachyceny mohutné pozůstatky zdi Krupského dvora.

Hvězdov – Höflitz

Příloha 13: Mapa Hvězdova a Ploužnice r. 1939 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: Kurt Pobuda, 2008

Upravil J. Kykal

Na dobové mapě Hvězdova a Ploužnice z roku 1939 (vlevo) jsou zakresleny domy se jmény jejich majitelů. Dále jsou znázorněny potoky, rybníky, hřbitovy a komunikace. Na mapě vpravo jsou zaznamenány změny, které odpovídají dnešnímu stavu. Zeleně jsou vyznačeny domy, které dnes stojí a černě domy, které zanikly. Modře vyznačené plochy jsou vodní nádrže, které vznikly v době vojenského prostoru. Z porovnání obou map je zřejmé, že většina obytného fondu zanikla. Údolí, které oddělovalo obě obce, vyplnily tři nové vodní nádrže.

Příloha 14: Kulhánkův hostinec r. 1919 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 25.10. 2008

Na dobovém snímku je zobrazen Kulhánkův hostinec, který se nacházel ve středu obce. Dnes se na tomto místě zachovaly pouze dva staré jírovce patrné v levém kraji fotografie.

Příloha 15: Penzion Heilek r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobové snímku je zobrazen penzion Heilek, který byl po zrušení VVP necitlivě zrekonstruován. Původní obslužná funkce, byla nahrazena funkcí ubytovací. Způsob vytápění dvěma komíny nahradila přistavěná kotelna a altánek nahradila garáž.

Příloha 16: Pohlednice Hvězdova z r. 1921 v porovnání se stavem v roce 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 7. 7. 2008

Na dobové pohlednici jsou zachyceny: hotel, škola, škola s hasičskou zbrojnicí a koloniál. Dnes jsou tyto stavby zanedbané, nebo nestojí vůbec. Těchto několik původních staveb by si zasloužilo zachránit, aby připomínaly minulost Hvězdova.

Příloha 17: Hotel Lebenswende r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 25. 10. 2008

Na dobovém snímku je zobrazen hotel Lebenswende, vyhledávaný rekreační objekt, který stál u dopravní tepny a těžil ze své výhodné polohy. Hosté také využívali okolní přírody a blízkého rybníka s plovárnou. Místo kde hotel stál je dnes zarostlé a bez jeho pozůstatků.

Příloha 18: Hvězdov východní část r. 1920 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal. 26. 4. 2008

Na dobovém obrázku je zobrazen pohled na Hvězdov, v jehož pozadí se tyčí Ralsko. Lze zde pozorovat domy, které již nestojí. Dnes se v tomto místě staví domy zcela nové, nezávislé na původní zástavbě.

Příloha 19. Rybník s plovárnou r. 1938 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal. 6. 2. 2009

Na dobovém snímku lze pozorovat Hvězdovský chovný rybník s pláží a plovárnou, který zdůrazňoval funkci letoviska. Dnes je rybník také chovný, ale rekreační využití nenabízí, okolí rybníku je zarostlé.

Příloha 20: Zotavovna Kinderheim r. 1932 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 25.10. 2008

Na dobovém obrázku je zobrazena zotavovna Kinderheim. Vpravo na snímku je zachycen dnešní stav bývalé zotavovny, kde se nachází základy stavby, které jsou silně zarostlé nálety.

Příloha 21: Nový Dvůr r. 1936 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: O. Hons

Foto: J. Kykal, 6. 3. 2009

Na dobovém snímku je zachycena vstupní brána Nového Dvora. Po jeho zničení se v místě nacházely vojenské ubikace. Dnes jsou ubikace zdevastované a okolí je znečištěno černými skládkami. Jediné co lze pozorovat je lípa vpravo na obou snímcích.

Příloha 22: Nový Dvůr r. 1925 porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: O. Hons

Foto: J. Kykal, 6.3. 2009

Na dobovém snímku je zachycen Nový Dvůr. Jednalo se o rozsáhlý komplex hospodářských a obytných budov. V popředí je barokní kaple, ale dnes žádná stavba již nestojí, byly zničeny při vojenském cvičení.

Jablonec – Gablonz

Příloha 23: Jablonec, střed obce r. 1935 v porovnání s r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobové fotografii je zachycen střed obce s německou školou. Lze pozorovat úvoz k bývalému Kracmanovu, ostatní domy a statky na stráních. Dnes stojí pouze budova německé školy a úvoz. Stráně jsou silně zarostlé nálety.

Příloha 24: Jablonec, střed obce r. 1939 v porovnání se stavem v r. 2008

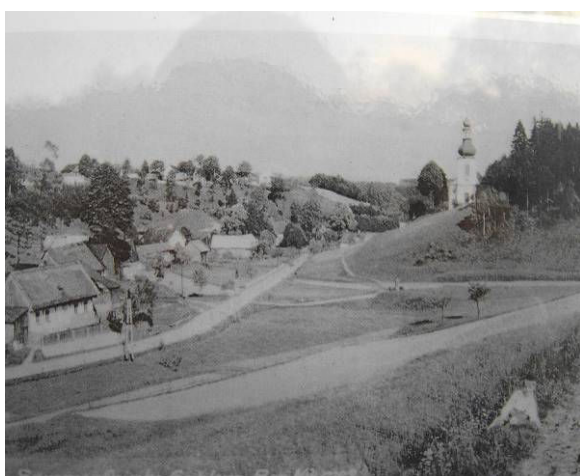
Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobové fotografii je zachycen střed obce a česká škola v levém dolním rohu. Dnes z těchto budov stojí jen česká škola, okolní svahy jsou silně zarostlé nálety.

Příloha 25: Jablonec, západní část r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: J. Sluka

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobové fotografii je zachycena západní část obce. Lze pozorovat silnici z Oken, nad ní zastavěnou stráň a v pozadí kostel. Nalevo od silnice jsou pole a louky. Dnes se zachovala pouze silnice, po domech a kostelu zbyly jen trosky. Okolí je silně zarostlé.

Příloha 26: Jablonec, kostel r. 1939 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobové fotografii je zachycen kostel s českou školou. Dnes kostel nestojí a školu nelze přes husté nálety spatřit. Na svém místě je jen stará rozkvetlá třešeň. Svahy v pozadí jsou zalesněny.

Jezová – Jezowai

Příloha 27: Jezová, křižovatka r. 1939 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 30. 7. 2008

Na dobové fotografii jsou zachyceny domy na křižovatce v Jezové. Dnes jsou patrné pouze cesty, po domech jsou jen nepatrné pozůstatky. V místě kde stály stoupal svahem vzhůru tankodrom.

Kracmanov - Kratzdorf

Příloha 28: Hornův hostinec r. 1926 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobové fotografii je zachycen Hornův hostinec, dnes se na místě nachází pouze sklep a studna. Přerostlá tráva s ojedinělým stromem charakterizuje prostor bývalé tankové střelnice.

Příloha 29: Kaple r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 28. 9. 2008

Na dobovém snímku je zachycena kaple, která stála u cesty v polovině obce. Za kaplí je zřetelný dům. Dnes se po domu a kapli nacházejí jen jejich zarostlé trosky.

Příloha 30: Kracmanov, střed obce

Foto: J. Kykal, 28. 9. 2008

Příloha 31: Kracmanov, munice

Foto: J. Kykal, 28. 9. 2008

Snímek vlevo zachycuje prostor vojenské střelnice, kde se dříve nacházel střed obce. Vpravo je vybuchlá munice, která se zde často vyskytuje.

Kuřívody – Hühnerwasser

Příloha 32: Kuřívody, celkový pohled r. 1935 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Z historického města, které založil v roce 1293 Přemysl Otakar II. (Pecháčková, 1998), se zachovalo jen několik staveb. Na snímku vpravo lze rozpoznat původní školu, budova za ní je kostel s věží. Okolí obce je zarostlé nálety a pole se proměnila ve step. V pozadí lze pozorovat Ještěd.

Příloha 33: Kuřívody, náměstí rok neuveden v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Na dobové fotografii je zachyceno náměstí s historickými budovami a mariánským sloupem uprostřed. Dnes je zde pouze křižovatka a motorest.

Příloha 34: Kuřívody, pošta r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Na dobovém snímku je zachycena část náměstí s poštou vpravo, uprostřed stojí mariánský sloup. Dnes je v těchto místech křižovatka, v pozadí stojí motorest.

Příloha 35: Kuřívody, hostinec r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Na dobovém snímku je zachycen hostinec a silnice směr Bělá pod Bezdězem. Dnes je místo prázdné, parkují zde kamiony.

Příloha 36: Hostinec Bílý Jelen r. 1923 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Na dobovém snímku je zachycen hostinec Bílý Jelen, dnes je budova využívána jako rodinný dům.

Příloha 37: Kuřívody, ruiny původního domu v severní části

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Tento dům, ve stavu v jakém se nachází, je ojedinělý, protože stavby v Ralsku jsou zcela zničené, nebo zrekonstruované, či zakonzervované. Na snímcích můžeme pozorovat půdorys stavby charakteristický pro tuto oblast a také maximální využití pískovce jako stavebního materiálu, který je kromě vršku komínu použit v celé stavbě.

Příloha 38: Kuřívody, pohlednice r. 1932 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Na dobové pohlednici jsou zachycena významná místa Kuřívod. Nahoře je náměstí, dole zámek a pomník padlým. Dnes jsou tato místa hrubě poškozena, nebo vůbec neexistují.

Příloha 39: Kuřívody, koupaliště r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 23. 7. 2008

Na dobovém snímku je zachyceno koupaliště, které zároveň sloužilo jako zásobárna vody v období sucha. Dnes koupaliště neexistuje a místo je zarostlé. Okolí je více zalesněno než dříve.

Okna – Woken

Příloha 40: Okna, náves r. 1925 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobovém snímku je zachycena náves s rybníčkem. Dnes je rybníček zarostlý a po cestě zbyl jen zářez v terénu. Po domě v pozadí nejsou pozůstatky.

Příloha 41: Okna, náves r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobovém snímku je zachycena náves s rybníčkem. Dnes lze pozorovat jen pokleslý terén v místě rybníčku a hranu svahu, kde stály domy. Místy stojí patníky, jež stály u cesty.

Příloha 42: Okna, škola r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 26. 4. 2008

Na dobovém snímku je zachycena škola s dvěma lípami, vedle školy stojí kaple. Dnes na místě stojí jen dvě staré lípy, okolí je zarostlé.

Olšina – Wolschen

Příloha 43: Olšina, střed obce r. 1938 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

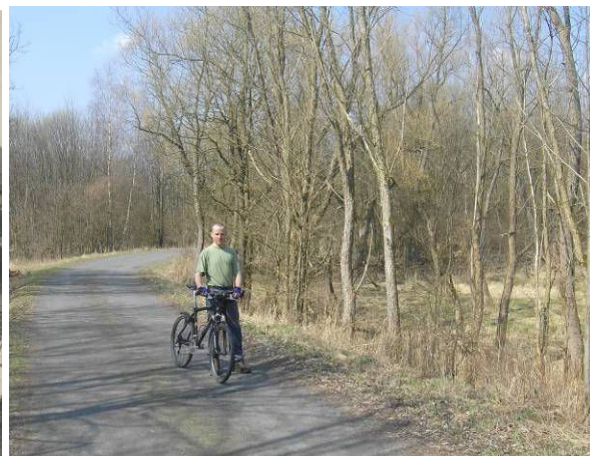

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobovém snímku je zachycena hráz rybníka s okolními domy. Dnes je vše zdevastované, zachovala se jen cesta.

Příloha 44: Olšina, rybník 1918 porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobovém snímku je zachycen rybník, stará kaple a hospodářská stavení. Dnes je rybník zarostlý, znatelná je jen hráz a vzrostlá lípa v pozadí.

Příloha 45: Olšina, náves r. 1938 v porovnání se stavem v r. 2009

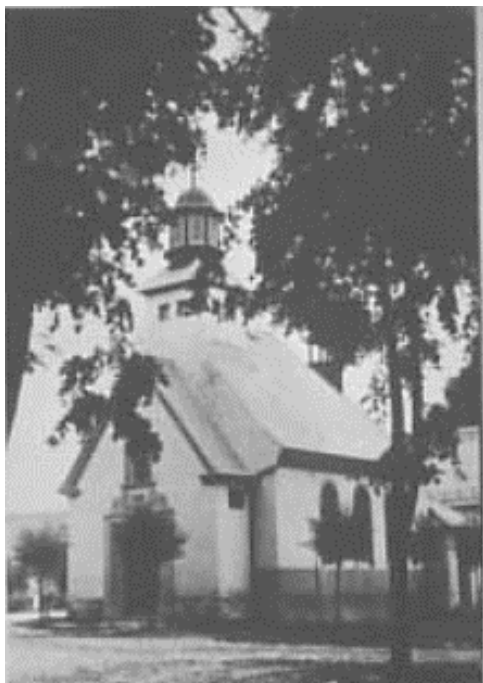
Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Sluka, 4. 4. 2009

Na dobovém snímku je zachycena náves s lipovým stromořadím, kaplí a s rybníkem. Dnes jsou patrné pouze základy obvodových zdí kaple. Z lip se dochovala pouze jediná, rybník je celý zarostlý. Pouze cesta je na svém místě. Fotografie je focena ze stromu, protože dům z kterého byla pořízena již nestojí.

Příloha 46: Olšina, kaple r. 1936 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobovém snímku je zachycena kaple, dnes můžeme pozorovat jen její trosky.

Příloha 47: Olšina, pošta r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 4. 2008   Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobovém snímku je zachycena pošta, která sídlila v moderní budově, pozůstatky jsou málo patrné.

Palohlavy – Halbehaupt

Příloha 48: Palohlavy, návěs r. 1919 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobovém snímku je zachycena část návěsi, dnes je patrná pouze lípa před domem vpravo.

Příloha 49: Palohlavy, škola r. 1926 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2008

Na dobovém snímku je zachycena škola, vpravo je pomník obětem první sv. války. Dnes jsou patrné pouze trosky školy a na jejím místě rostou vzrostlé náletové stromy.

Příloha 50: Palohlavy, památník padlým r. 1926 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2008

Na dobovém snímku je zachycen pomník obětem 1. sv. války. Dnes po něm nezbyly žádné pozůstatky, jen po domě za pomníkem zůstaly základy.

Příloha 51: Palohlavy, hlavní ulice r. 1920 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2008

Na dobovém snímku je zachycena hlavní ulice s domy a budovou školy vpravo, dnes je patrná pouze zarostlá cesta a okolo ní trosky staveb.

Příloha 52: Palohlavy, hřbitovní alej a náhrobek

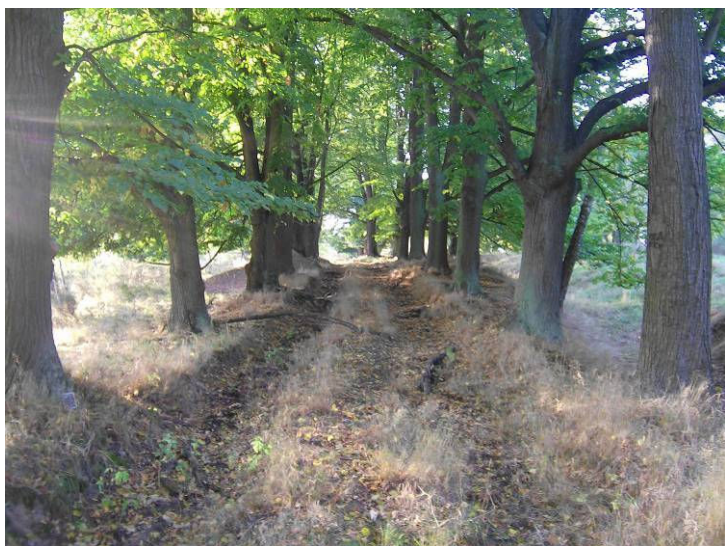

Foto: J. Kykal, 28. 9. 2008

Foto: J. Kykal, 15. 7. 2008

Snímek vlevo zachycuje hřbitovní alej, která vede do kopce k bývalému hřbitovu. Tato alej je nejzachovalejší v oblasti Ralska. Prostor hřbitova je zarostlý a místy leží povalený náhrobek.

Ploužnice – Plauschnitz

Příloha 53: Údolí Ploužnického potoka r. 1925 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: O. Hons

Foto: J. Kykal, 3.6. 2009

Na dobovém snímku je zachyceno údolí s potokem, který odděloval Ploužnici a Hvězdov (na snímku). Údolí bylo přehrazeno a dnes se zde nachází vodní nádrž. Většina budov v pozadí zanikla.

Příloha 54: Ploužnice, kaple r. 1919 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 25. 10. 2008

Na dobovém snímku je zachycena kaple a okolní stavení. Vlevo vede cesta do Oken, která je to jediné, co se dnes zachovalo. Po ostatních stavbách nezůstaly žádné stopy.

Proseč – Proschwitz

Příloha 55: Proseč, vodárna

Foto: J. Kykal, 15 .7. 2008

Příloha 56: Proseč, sloupy od vrat

Foto: J. Kykal, 15 .7. 2008

Do vodárny byla čerpána voda ze Zábrdky pomocí trkače a z vodárny poté do obecního vodovodu. Tento systém využívaly všechny obce, které stály nad údolím Zábrdky.

Svébořice – Schwabitz

Příloha 57: Svébořice, hlavní silnice r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 2. 5. 2008

Na dobovém snímku je zachycena hlavní silnice, obklopená domy. Dnes se silnice zachovala na stejném místě, po domech jsou jen malé pozůstatky.

Příloha 58: Svěbořice, střed obce r. 1926 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 2. 5. 2008

Na dobovém snímku je zachycena západní část obce, obklopená poli. Vysoká budova vpravo je škola a za ní se tyčí Jelení vrchy. Dnes již domy neexistují a pole jsou zarostlá nálety.

Příloha 59: Svěbořice, střed obce r. 1935 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 6. 2. 2009

Na dobovém snímku je zachycena škola (vzdálenější budova) a vedlejší cesta. V pozadí se tyčí Ralsko. Dnes se na místě nacházejí pouze trosky zdiva a nálety, cesta není znatelná.

Příloha 60: Svěbořice, západní část r. 1925 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 2. 5. 2008

Na dobovém snímku je zachycena západní část obce, kde se nacházelo těžiště osídlení. V pozadí jsou zřetelná pole a dnes zde rostou nálety. Veškerý stavební fond byl zničen. Vpravo se tyčí Ralsko.

Příloha 61: Svěbořice, skalní obydlí r. 1935 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 2. 5. 2008

Na dobovém snímku je zachyceno skalní obydlí. Dnes se dochovalo pouze jeho torzo. Bylo zdevastováno výbuchy z RPG, jejichž patrony se v okolí nacházejí. V popředí je vidět plot obory Židlov.

Příloha 62: Svěbořice, rybník r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 2. 5. 2008

Na dobovém snímku je zachycena hráz rybníka a v pozadí stojí dům. Dnes je rybník po rekonstrukci a z domu zbyly jen základy.

Příloha 63: Svěbořice, hostinec r. 1930 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 2. 5. 2008

Na dobovém snímku je zachycen hostinec, který stál u rybníka. Vlevo od něj vede úvoz vzhůru strání. Dnes po hostinci nezbyly žádné pozůstatky, zachovala se jen cesta a úvoz.

Příloha 64: Svěbořice, kostel r. 1936 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 6. 2. 2009

Na dobovém snímku je zachycen kostel a rybník. Dochoval se jenom rybník a alej (vlevo), která vedla ke kostelu. Kostel byl zničen a na jeho místě jsou rozvaliny.

Příloha 65: Svěbořice, východní část r. 1936 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

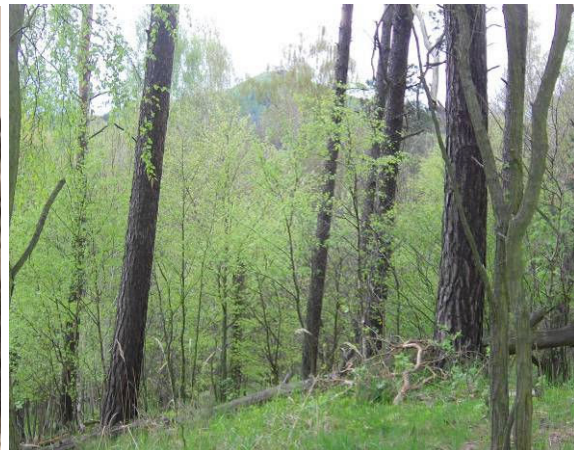
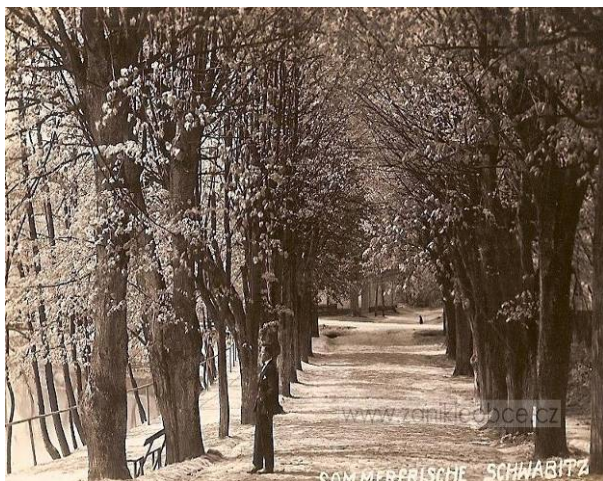

Foto: J. Kykal, 2. 5. 2008

Na dobovém snímku je zachycen kostel a v pozadí vrchol Velký Jelení. Dnes je celý prostor zarostlý nálety a lesem. V pozadí je zřetelná jen silueta Velkého Jeleního.

Příloha 66: Svěbořice, lipová alej r. 1928 v porovnání se stavem v r. 2009

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 6. 2. 2009

Na dobovém snímku je zachycena alej. Vlevo je rybník s pěšinou a lavičkami, okolí sloužilo k odpočinku. Dnes můžeme pozorovat pouze zanedbanou alej s chybějícími stromy a rybník.

Příloha 67: Svěbořice, RPG

Foto: J. Kykal, 2. 5. 2008

Příloha 68: Svěbořice, pramen

Foto: J. Kykal, 12. 8. 2008

Snímek vlevo zachycuje vypálené RPG, které pokrývají prostor Svěbořic na mnoha místech. Vpravo je zachycena původní vodárna, která je popsána azbukou. Stále v ní pramení voda.

Příloha 69: Ostrov, pozůstatky

Foto: J. Kykal, 12. 8. 2008

Příloha 70: Ostrov, vodní nádrž

Foto: J. Kykal, 12. 8. 2008

Snímek vlevo zachycuje nahromaděné trosky hospodářského dvora Ostrov. Vpravo je betonová nádrž, která patřila ke dvoru. Vepředu je zachyceno stavidlo a její zarostlé dno.

Zábrdské mlýny

Příloha 71: Nový mlýn r. 1921 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: J.Sluka

Foto: J. Kykal 28. 9. 2008

Na dobovém snímku je zachycena budova mlýna. Dnes je budova opravená, ale slouží jen pro rekreaci. Svah za mlýnem byl osázen lesem.

Příloha 72: Zourovský mlýn r. 1923 v porovnání se stavem v r. 2008

Zdroj: www.zanikleobce.cz, 21. 6. 2008

Foto: J. Kykal, 4. 4. 2009

Na dobové fotografii je zachycen Zourovský mlýn. Lze pozorovat rybník a dřevo, které se řezalo na pile, jež byla jeho součástí. Dnes jsou na místě mlýna jeho trosky a rybník je celý zarostlý.

Příloha 73: Zábrdka, stavidlo

Foto: J. Kykal 28. 9. 2008

Příloha 74: Zourov, vodárna

Foto: J. Kykal 28. 9. 2008

Stavidlo náhonu je součástí systému, který obsluhoval mlýny a vodárna sloužila k zásobování výše položených vesnic vodou.